

Vse, kar potrebuješ,
je ljubezen: Predstavitev nekaterih
najlepše prenovljenih kraških domačij / Med
varstvom in kaosom: Odnos Slovencev do prostora /
Sodobna gorska zatočišča: Arhitekt in alpinist Miha Kajzelj
dokazuje, da so tudi v visokogorju možni arhitekturni presežki / Zeleno, ki
te ljubim zeleno: Parki v slovenski zavesti / Urejanje odprtega
prostora v urbanem okolju: Izbor najboljših ureditev zadnjih treh let

VSE, KAR POTREBUJEŠ, JE LJUBEZEN

Urša Marn

Predstavitev nekaterih najlepše prenovljenih kraških domačij

»Čprav so Kraševci do Ljubljancanov nezaupljivi in jih tudi po dolgoletnem sobivanju ne sprejmejo za svoje, je vendarle neizpodbitno dejstvo, da je prav Ljubljancanom s svojim denarjem in z delom, z ljubeznijo do Krasa, do njegove stavbne in etnološke dediščine, uspelo ohraniti največ domačij v kraških vaseh,« pravi podžupan Ljubljane, arhitekt JANEZ KOŽELJ. Pred desetletjem ali dvema, ko cene nepremičnin na Krasu še niso bile tako visoke, kot so danes, so si stare hiše tod kupili in jih z ljubeznijo prenovili mnogi znani Slovenci, zlasti intelektualci: prof. Janez Koželj in njegova žena NATAŠA, ki je pred upokojitvijo kar trideset let delala

na RTV Slovenija, igralec GOJMIR LEŠNJAK - GOJC, pisateljica BRINA ŠVIGELJ MÉRAT in njen mož, oblikovalec in arhitekt PASCAL MÉRAT, pa še mnogi drugi. Med njimi so tudi takšni, ki so si hišo na Krasu zgradili povsem na novo, na primer scenografka, kostumografka in režiserka META HOČEVAR, a so to storili s tako pretanjenim občutkom, da se njihove nove hiše odlično ujemajo z okoliško avtohtono kraško gradnjo. Vseh nismo mogli obiskati, smo pa izbrali nekaj hiš, za katere lahko upravičeno trdimo, da so prenovljene v spoštljivem odnosu do kraške stavbne dediščine in so nam lahko za zgled.

PRI KOŽELJEVIH

Janez in Nataša Koželj sta si tradicionalno kamnito hišo v idilični kraški vasi Nadrožica kupila pred več kot desetletjem in jo nato počasi in s premislekom prenovila. »Najprej smo imeli v sosednji vasi več let v najemu kraško domačijo, kjer smo se navadili na vaško življenje in na sprehode po kraški pokrajini, od vasi do vasi, po senožetih in klancih, ves čas v slutnji morja, kamor zahaja sonce. Ko so nam tam odrekli gostoljubje, smo šli na svoje. V Nadrožici smo našli manjšo, dalj časa zapuščeno domačijo z udrto streho, razpokanimi zidovi in z robidovjem zaraslim borjačem,« pravi Nataša. Na severovzhodnem delu v

dveh etažah ozka in razpotegnjena stanovanjska hiša s prizidanim hlevom in svislimi, na jugozahodu pritlični svinjak in lopa, vmes pa borjač v obliki malega trga, ki ponuja varno zavetje pred ostro burjo. Domačija je bila ob nakupu v precej slabem stanju, napol porušena, razpadajoča in zaraščena. Prenova je trajala tri leta, začelo se je s čiščenjem kamnitih sten, rušenjem in odstranjevanjem poškodovanih konstrukcij in ometa. Temu so sledili zamenjava, utrjevanje in povezovanje zidov, izkop greznice in nove cisterne za deževnico, pa nova kritina, polaganje izolacij in seveda zamenjava poškodovanih okenskih in

- 1. Janez in Nataša Koželj sta si tradicionalno kamnito hišo v idilični kraški vasi Nadrožica kupila pred več kot desetletjem in jo nato počasi in s premislekom prenovila. Tradicionalna kraška hiša je po svoji zasnovi optimizirana. Zgrajena je po vzorih ljudske arhitekture, ki je skozi stoletja akumulirala razumne in gospodarne načine gradnje. Danes bi temu rekli trajnostna gradnja.**
- 2. Posebej zanimiva v hiši družine Koželj je kombinacija novih s stariimi ploščicami v kuhinji.**

vratnih okvirjev, zamenjava poškodovanih oken in vrat, napeljava instalacij in naprav, vgrajevanje opreme ... »Prenova stare hiše se začne z odkrivanjem konstrukcij in presojanjem, kaj je koristnega, da se ohrani in ponovno uporabi, kaj je treba zavreči in kaj nadomestiti z novim. Ta postopek je še najbolj podoben arheološkemu raziskovanju. Nove konstrukcije morajo biti enostavne, premišljene in tehnološko sodobne, nevtralnno oblikovane, da pridejo stare strukture do izraza. Pomembno pravilo je, da naj se jasno vidi, kaj je ohranjeno starega, očiščenega, da pridejo do izraza naravne lastnosti gradiv, in kaj je dodano novega, kaj je prezidano in kaj prizidano. Ohraniti je treba celovitost izvirne zamisli stavbe, biti bolj zadržan v oblikovanju zunanosti, bolj praktičen in individualen pri oblikovanju notranjosti. Skratka, z manj več, skladnost med novim in starim naj bo v njenem dopolnjevanju,« svečuje Janez. Notranja oprema je kombinacija starin in pohištva iz Ikee, ki se presenetljivo dobro ujema s tem, kar je v hiši izvorno ohranjenega. »Prenova tipične kraške hiše, ki so majhne, primerne za enostavne konstrukcije, ni zahtevna, ne glede na gradbeno in tehnično stanje stare hiše. Je tudi obvladljiva glede na aditivno zgradbo kraške hiše in danes še poznane postopke tradicionalne gradnje, da ne omenim bogate ponudbe gradiv in konstrukcij kraške oz. sredozemske gradnje v bližnji Italiji. Veliko lahko postorimo tudi sami, predvsem pri organizaciji in nadzoru zidave. V tem primeru je prenova kraške hiše sorazmerno poceni, še posebej, če dosledno ponovno uporabimo vse, kar je starega še uporabnega.« Tradicionalna kraška hiša je po svoji zasnovi optimizirana. Zgrajena je po vzorih ljudske arhitekture, ki je skozi stoletja akumulirala razumne in gospodarne načine gradnje. Danes bi temu rekli trajnostna gradnja. »To pomeni, da so za gradnjo uporabljali naravna gradiva iz okolice, in to ne glede na konstruktivno logiko gradiv in možnosti obdelave, drugače nosilo od nošenega, drugače grobo od

natančno obdelanega, drugače za izpostavljeno od zaščitene. Domačija je bila premišljeno postavljena na zemljišče glede na obliko parcele, njen položaj v kraju in njeno orientacijo, zazidava je bila strnjena, domačije tesno povezane v skupine. Poleg tega so domačije zbirale deževnico, uporabljale pasivno sončno energijo in tako naprej,« pojasnjuje Janez. Danes na hiši ne bi naredila nič drugače, kot sta, res pa je, pravi Nataša, da je gospodarna in zadržana ureditev hiše in borjača ves čas odprta za spremembe in izboljšave. »Ta možnost je ključnega pomena za življenje hiše, ki se je nikoli ne naveličamo.« Ko imaš hišo na Krasu, življenje ni več enako kot prej. Boljše je. »Izkušnja vzporednega življenja v mestu in na vasi, še posebej možnost hitre zamenjave okolja, kombiniranja fizičnega in intelektualnega dela, je nekaj dragocelega, v vseh smislih, tudi v družbenem. Najbolj pomemben pa je občutek povezanosti s Sredozemljem, njegovo naravo in kulturo.« Od hiše do prve, lepo urejene plaže je pičlih deset minut vožnje. »Pred nakupom hiše na Krasu smo z družino vse poletne počitnice preživljali na otoku Biševo, kjer smo na vrhu hriba najeli hišo. Potem sva z Janezom prišla v leta, ko se ti do morja ne ljubi hoditi pol ure dol in nato pol ure gor po hribu, pa še poletja so postala prevročna. Tako sva se odločila, da bova poletja rajši preživljala na Krasu, od koder se lahko vsak dan zapeljeva do Seslanskega zaliva.« Ta zaliv, ki je že za časa avstro-ogrškega cesarstva slovel kot priljubljeno letovišče, danes ponuja najbolj urejene in široke plaže, kar jih premore tržaška obala. Bližina morja je dodana vrednost, zaradi katere se še toliko bolj splača imeti hišo na Krasu.

PRI LOMBERGARJEVIH

No, željo po kopanju na prostem je mogoče zadovoljiti tudi drugače. Na primer z bazenom. To sicer ni značilen element tradicionalne kraške gradnje, saj je tu vedno primanjkovalo vode. A časi se spreminjajo. Napeljava vodovoda in vse večje zanimanje turistov za najem hiše na Krasu sta kar nekaj lastnikov hiš spodbudila h gradnji bazena. Tudi zakonca BARBARA IN JANEZ ZA LOMBERGARJA, ki sta domačijo v Krajni vasi pri Komnu kupila pred 17 leti, zdaj pa jo v poletnih mesecih oddajata v najem tujim gostom, da tako lažje vračata kredite, ki sta jih najela prav za prenovo te hiše. Barbara je nekdanja novinarka, zaposlena na Mobitelu, Janez pa direktor TV Slovenija in po stroki umetnostni zgodovinar. Pravzaprav je paradoksalno, da si je bazen zgradil odličen poznavalec zgodovine kraške gradnje. A mogoče je prav v tem prednost, saj je bazen tako spretno skrit za kamnitim zidom, da se ga z nivoja vrta skoraj

ne opazi in zato niti ni moteč. Janez se je v Kras zaljubil že kot študent. »Prof. Šumi, moj učitelj na umetnostni zgodovini, je bil izredno zaljubljen v Kras in njegovo arhitekturo. Na eni od študentskih ekskurzij smo počivali pod kostanji ob cerkvi v Svetem. Ležec v travi sem sanjaril, kako lepo bi bilo tu živeti. Nekaj deset let pozneje se je v meni prebudil ta čutni spomin. Prešnilo me je, da bi bilo fino najti majhno, podrto hišico in jo predelati v azil, kjer bi si polnil dušo in srce. Tako sem začel hoditi po Krasu in iskati.« Hiše na Krasu so še danes, pred 17 leti pa so bile sploh, lastniško izjemno nejasno urejene. »Kras je bil pokrajina silovite revščine in izseljevanje je bilo pred prvo svetovno vojno in med obema vojnoma izjemno močno. Danes so vnuki in pravnuki teh izseljencev razsejani po vsem svetu. Na eno hišo pride po dvajset ali celo trideset solastnikov, zato se je glede odkupa težko, včasih tudi nemogoče dogovoriti.« Lombergarja sta imela srečo, da sta našla hišo z enim lastnikom. »Domačija je bila dolgo v lasti rodu Zlobec. V obdobju vojne gospodarske krize sta oba sinova, Janez in Paolo, odšla v izseljenstvo, mati Ivana pa je sama ostala na kmetiji, ki sta jo sinova zapustila sorodnikom, družini kamnarja Ružiča iz bližnje Pliskovice, v zameno za njihovo skrb za ostarelo mamo. Janez Zlobec je bil zidarski mojster in je sam izpeljal tudi zadnjo veliko prenovo hiše, ki se je končala leta 1920, ko

je z ženo za kruhom odšel v Argentino. Njegov brat Paolo pa je odšel delat v Trst in tam tudi ostal.« Lombergarja sta hišo kupila od Silva Ružiča. »Cena ni bila pretirano visoka. Takrat so se hiše prodajale po 40 do 60 tisoč nemških mark, danes pa so cene desetkrat višje, in to za podrtije. Poleg tega je treba vsaj še enkrat toliko vložiti v prenovo.« Prenova stare hiše ni nikoli zares končana. Vedno je namreč kaj, kar je še mogoče popraviti in predelati. »Hišo moraš zares močno ljubiti, da si vanjo pripravljen skoraj dvajset let vlagati ves svoj prosti čas in vse svoje prihranke.« Pri prenovi obstajata dve skrajnosti: da se je lotimo s pretiranim strahospoštovanjem in skušamo vse, na kar naletimo, obvarovati, in druga skrajnost, da obnavljamo preveč temeljito, kar vodi v degradacijo prvotne stavbe. »Pravo ločnico med uspešno in manj uspešno prenovo pomeni odnos do ostalin, do tistega, kar v povezavi s stavbo pojmujejo kot vrednoto - kot kulturni presežek,« pravi arhitekt prof. dr. PETER FISTER. Lombergarja sta izbrala pristop, ki je najdražji: domačijo sta v celoti prenovila po starih postopkih in s starim materialom, ki je skozi stoletja uporabe v drugih domačijah in na drugih vrtovih dobil nostalgično patino. V hiši skoraj ni najti sodobnih elementov in prav to jo dela še bolj pravilno. Ko jo prvič zagledaš, pomisliš, da je ujeta v vakuum časa. Nič na njej se sicer ne

ruši in ne razpada, a hkrati se ti zdi, da si se s časovnim strojem vrnil v 17. stoletje, kolikor daleč seže njen najstarejši del. Janez pravi, da so se obiskovalci na to po malem že na-

vadili, včasih pa so se delili v dve skupini. V prvi so bili tisti, ki so pre-novo komentirali z besedami: »Fantastično! Uspelo ti je ohraniti občutje minevanja časa, stoletja so zarisana v

fasado, kot se leta zarišejo v gube žlah-tne dame.« V drugi pa tisti, ki so de-belo pogledali in rekli: »Saj je OK, ampak kdaj boš začel obnavljati?« Največjo pohvalo je Janezu izrekel njegov prvi mentor in eden največ-čjih konservatorjev na Slovenskem prof. NACE ŠUMI, ko je dejal: »Tako kot si ti obnovil, je edini pravi način. Treba je ohraniti občutje časa, ker če tega ne narediš, si zavozil vse.« Osrednja hiša ima obliko črke L, z južne in zahodne strani pa visok, kamnit zid zapira notranje dvorišče, v katero se vstopa skozi kamnit kle-san portal oz. po kraško porton. Na jugovzhodu parcele je še manjši, spremljevalni objekt. Temeljno vo-dilo pri prenovi je bilo, da se celovito ohranijo vse obstoječe sestavine hiše in njena zunanja podoba, kakršna se je ohranila po zadnjih prezi-davah okrog leta 1920, torej vsi stari zidovi in staro stavbno pohištvo, od podov in stropov, vrat, oken, stop-nišča itd. Pri nujni zamenjavi ne-katerih dotrajanih delov je bilo upo-rabljeno enako staro gradivo. Nekaj več svobode sta si dovolila le pri prenovi tistega dela kmetije, kjer je bil nekoč svinjak. Po vzoru rimske vile rustike sta ta del spremenila v odprto vrtno lopo. »V zasnovi kraške hiše je ohranjen duh starodavne rim-ske vile rustike in njene značilne kro-žne oblike. Lahko bi celo rekli, da je vila rustika mama kraških borjačev. Hkrati pa je ta del hiše moj poklon Plečniku, ki je bil po rodu Kraševc. Kraševci so bili revni in so zato pri gradnji znali izjemno premišljeno iz-rabiti vse, kar so imeli. Dvesto let star zid, ki obdaja našo hišo, je narejen iz obdelanih in surovih kamnov, opek in celo korcev. Plečnikov navdih za kom-binacijo kamna in opeke izvira prav s Krasa.« Za kraške hiše je značilno,

da so povezane v strnjene nize, ki so nastajali z nenehnim dodajanjem novih zgradb. In nizke so. »Je burja, se moramo k tlom stisnit!« pravijo Kraševci. Na sever, proti burji, imajo hiše hrbte brez odprtih, obrazi z okni, vrati, s slikovitimi ganki in z zunanji stopnišči pa so obrnjeni proti jugu. »Kraška hiša je vpeta v zi-dove ograjenega borjača, ki je pozimi varoval pred burjo in poleti pred žgo-čim soncem, dajal življenju intimnost, varoval kokoši, da se niso razkropile po vasi in pred lisicami, predvsem pa v sušnih poletjih varoval vodo, ki se je s streh pozimi natekla v vodnjake.« Najbolj opazen spomin na antično kulturo živi v še danes značilnih opečnih strešnikih, korcih ali ko-pah, neposrednih dedičih rimske tegule. »Tudi korčasta streha je, tako kot kamnita, na Krasu prastreha. Pol-krožni korci so v dveh obrnjenih pla-steh položeni na opečnate ploščice, planete ali po beneško piastrele. Te planete imajo pogosto z apnom obar-vane vogale in na odprtih ostrejših v hišah in cerkvah so ponavljajoči se rdeče-beli rombasti vzorci videti, kot bi bila na hrastovo tramovje napeta dra-gocena starodavna preproga. Po zato-nu Rima so korčaste strehe postopoma izginile in ves srednji vek so strehe spet prekrivali s surovo lomljenimi ka-mnitimi skrlami in s slamo, ki je stole-tja prekrivala tudi na Krasu večino revnejših hiš in gospodarskih zgradb. V 17. stoletju pa so se iz obalnih mest na Kras spet začeli širiti korci in ga v naslednjih dveh stoletjih spet osvojili.« Sicer pa sta 17. in 18. stoletje na Kras prinesli še nekaj značilnih ar-hitekturnih sestavin, brez katerih si danes značilno kraško hišo komajda lahko predstavljamo. Hiše so se dvignile v nadstropje in dobile z napu-šči streh ali z nadstreški pokrite le-sene ganke, do katerih so vodila kamnita zunanja stopnišča. Dobile pa so tudi svoj najbolj prepoznaven del: s kamnitimi skrlami pokrite ku-hinjske izzidke, ognjiščne spahnjen-ce, kakršnega ima tudi domačija Lombergar. »Za kraške spahnjen-ce je v stroki uveljavilo ime kamnite apsi-de in beseda apsida je morda kar naj-bolj prava tudi zato, ker so bila prav ognjišča z odprtim ognjem dolga sto-letja osrednji in najsvetlejši prostor kraških domov.« V času med obema vojnama so jih postopoma zamenja-li zidani štedilniki, tako da so ohran-jena iz kamna izklesana ognjišča danes na Krasu silno redka. Ker sta Lombergarja ljubitelja starin, sta ve-čino notranje opreme napaberkova-la po bolj jaskih, nekaj starega kmeč-kega pohištva pa je v hiši ostalo za prejšnjimi lastniki. Janezov najljubši prostor v hiši je študijska soba. Ure-dil jo je v duhu renesančnega studi-ola, za katerega je bilo značilno, da je bila poln kuriozitet, od eksotičnih rastlin do fosilov. Na lesenih policah njegove sobe so nagačene kune in podlasice, lobanje najrazličnejših

3. Notranji dvoriščni prostor domačije Lombergar. Lastnika sta pri prenovi izbrala pristop, ki je daleč najdražji: domačijo sta v celoti prenovila po starih postopkih in s starim materialom.
4. Posebnost je povezje brez leg ali škarjasto povezje. Gre za strešno konstrukcijo, ki potrebuje zelo malo lesa, zato so jo postavljali v okoljih, kjer je bilo tega gradiva malo.
5. Janez Lombergar si je študijsko sobo uredil v duhu renesančnega študiola, za katerega je bilo značilno, da je bil poln raritet in kuriozitet. Na lesenih policah sobe so nagačene kune in podlasice, merjaščevi čekani, želvin oklep, manjka le še kak kuščar v formaldehidu.
6. Pogled skozi kuhinjo na jedilni kot. V hiši skoraj ni najti sodobnih elementov in prav to jo dela še bolj pravično. Nič na njej se sicer ne ruši in ne razpada, a hkrati se ti zdi, da si se s časovnim strojem vrnil v 17. stoletje, kolikor daleč seže njen najstarejši del. Ker sta lastnika hiše ljubitelja starin, sta večino notranje opreme napaberkovala po boljškajih, nekaj starega kmečkega pohištva pa je v hiši ostalo za prejšnjimi lastniki.

zveri, merjaščevi čekani, želvin oklep, manjka mu le še kak kuščar v formaldehidu. Lastnika se pri obnovi hiše namenoma nista povezala z novogoriškim zavodom za varstvo kulturne dediščine, sta pa hišo kljub temu obnovila po vseh najstrožjih pravih konservatorske stroke. »Ena temeljnih razlik med lastnim pristopom k obnovi hiše in obnovami, ki jih izvajajo spomeniškovarstveni zavodi, je razlika med spoštljivim ohranjanjem občutja in sledi, ki jih je na hiši v stoletjih njenega življenja zapustil čas, in na drugi strani spomeniškovarstveno sterilizacijo popolnih obnov,« pravi Janez. Naj dodamo, da hiša ni posebej spomeniško zaščiten in se varuje le v okviru stavbne dediščine starega vaškega jedra.

PRI REBOLJEVIH

Tako kot ostali sogovorniki sta se tudi zakonca IDA in DUŠAN REBOLJ v hišo na Krasu zaljubila na prvi pogled. »V Sveto sem prišla po naključju, ko sta me mlajši sin Aljoša in igralec Ivo Godnič prosila, naj ju z avtom zapeljem tja gledat neko hišo, ki jo bo mogoče kupil prijatelj. Pred hišo smo prišli ob šestih zvečer, ko je sonce že zahajalo, in se ustavili ob ograji. Koprive na borjaču so nam segale čez glavo, zid okrog hiše je bil prepleten z bodočo žico iz prve svetovne vojne, hiša je razpadala, toda izžarevala je nekaj lepega, da sva z Aljošem v en glas

rekla: Tole hišo bomo kupili mi! V četrtek smo hišo videli, v nedeljo smo jo kupili,« se spominja Ida. »Cena je bila izjemno ugodna, res pa je, da takrat, pred več kot dvajsetimi leti, cene nepremičnin na Krasu še niso bile tako visoke kot danes.«

Ida je bila zaposlena v Ljubljanski banki kot glavna in odgovorna urednica revije Ljubljanska banka, mož Dušan pa je bil tudi zaposlen v medijski dejavnosti. Pred nekaj leti sta se preselila v Sveto pri Komnu. Sedaj že osemnajsto leto urejata in izdajata pokrajinsko revijo Kras. Ob našem obisku je v hiši dišalo po sveže pečenih jabolkih in rogljičkih, kavi in čaju.

»Po domače se je hiši reklo Pri Konketo-vih, ker je bila parcela ena sama konka ali vrtača, v katero je prejšnji lastnik navozil zemljo in jo zravnal v veliko parcelo okrog hiše,« pove Dušan. Kdaj je bila na robu vasi, na zemljišču današnje prenovljene hiše, postavljena prva kamnita stavba, ni znano. Nadstropna zgradba, sestavljena iz stanovanjskih in gospodarskih prostorov, je zadnje večjo dozidavo doživela v letu 1928. Nekaj desetletij zatem je življenje tu zastalo. Dolgotrajna zapuščenost je naredila svoje. Lesena strešna konstrukcija in leseni stropi so se ponekod že vdali, ko so stavbo kupili Reboljevi. »Ko smo si s strokovnjaki vse natančno ogledali,

smo ugotovili, da objektu ne bo treba dodati ničesar novega. Prostorov je bilo dovolj, bili so ravno prave oblike in velikosti. Tudi okna so bila dovolj velika, zunanji hodnik - gank - in nadstrešek - linda - pa sta bila zasnovana tako skladno, da je bila hiše kljub svoji preprostosti lepa.« Ker je bila stavba dovolj suha, so pred talno vlago dodatno zaščitili le severno steno nekdanjega hleva, ki so jo tudi toplotno izolirali. Najbolj je bila poškodovana streha. »Sanacija ni bila več mogoča. Zato je bila izdelava nove lesene strešne konstrukcije, njeno sidranje v povezano obodno kamnito zidovje in kritje z novo korčno kritino med največjimi prenovitvenimi deli,« pravi Dušan. Temu

7. Prenovljena Reboljeva domačija v Svetem je ostala kraška v vsej svoji zunanji in notranji podobi. Zunanji hodnik ali gank, ki povezuje prostore v nadstropju, zamejuje lesena ograja, ki daje kraškim hišam značilno podobo.
8. Hiš zdaj praviloma ne puščajo zgolj v kamnu, brez fasade. Reboljem pa se zdi skladno zgrajena stena iz kamna lepa, zato so zadnji del hiše pustili neometan.
9. Na Reboljevi domačiji je posebej privlačna kuhinja, ki je sicer sodobno opremljena, z vsemi aparati, ki jih potrebuje današnja gospodinja, hkrati pa prijetno domača, z odprtimi policami, vzdanimi omarami, razpostavljenim posodjem, šopki svežih in suhih zelišč.

je sledila oprema prostorov z vso potrebno komunalno infrastrukturo in vgradnjo replik stavbnega pohištva. To je bilo namreč tako močno poškodovano, da je bilo treba izdelati novo. Prenova, ki je trajala dvanajst let, se je končala s sanacijo notranjih in zunanjih ometov, kamnitih in lesenih tlakov, z ureditvijo vrta in s prenovo visokega kamnitega zidu. Hiša je v celoti ohranila svojo kraško podobo, tako v zunanosti kot notranjosti. Posebej privlačna je kuhinja, ki je sicer sodobno opremljena, z vsemi aparati, ki jih potrebuje današnje gospodinjstvo, hkrati pa je prijetno domača, z odprtimi policami, vzdanimi omarami, ki so delno zastrte z zavesami, da skrijejo belo tehniko, z razpostavljenim posodjem, s šopki svežih in suhih zelišč z vonjem po brinju, sivki, rožmarinu, žajblju, melisi in meti. Zaradi kombinacije bele barve fasade in sten ter čeleste ali nebeško modre barve stavbnega pohištva, vrat, oken in škur, hiša deluje pomirjajoče. »Čelna fasada hiše je bila že v originalu bela, da je poleti odbijala sončne žarke in se notranjost hiše ni pregrevala. Za akumulacijo toplote pozimi pa so služili debeli zidovi,« pove Dušan in doda: »V starih časih so za fasadni omet uporabljali pesek, ki je nastajal na kolovozih, ko so po njih vozili z vozovi in ga tako drobili. Severovzhodno stran hiš so ometavali z bolj grobim peskom. Hiš zdaj praviloma ne puščajo zgolj v kamnu, brez fasade. Nam pa se zdi skladno zgrajena stena iz kamna lepa, zato smo jo pustili neometano. Kamnite hiše so danes prava dragocenost. Eden najboljših lokalnih zidarjev mi je rekel: 'Veš, danes ne bi nihče več gradil take kamnite hiše, ker kdo pa bi zložil toliko kamna, pa še gradnja bi bila predraga!'« Reboljeva hiša je polna knjig, slik in kipov, saj so njeni lastniki ljubitelji umetnosti. Ob našem obisku vrt še ni zacvetel v vsej svoji lepoti, a tisti, ki so bili pri Reboljevih že večkrat, vedo povedati, da daleč naokoli ni takega.

Razgledi Perovo Kamnik

arhitektura prijetnega bivanja

Ob vznožju Kamniško-Savinjskih Alp se na izjemni lokaciji razprostira zeleno naselje Perovo, 6 dvojčkov in 6 samostojnih hiš. Naselje hiš je le dobrih 20 minut od Ljubljane, ob kulturno bogatem, zgodovinskem mestu Kamnik, kjer je vse na dlani. Širni gozdovi, park Arboretum Volčji Potok, igrišče za golf, Naravni zdravilni gaj v Tunjicah, Stari Grad, Terme Snovik, Velika planina, Kamniška Bistrica ali domači vrt je le nekaj možnosti za prijetno preživljanje prostega časa, rekreacijo in športne aktivnosti.

Sava IP, d.o.o.

Oglejte si naše spletne strani oziroma nas pokličite za več informacij:

Sava IP d.o.o. Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana,
tel.:+386 (0)1 430 41 50, info@sava-ip.si, www.razgledi-perovo.si

KOMET9

Z nami boste korak pred ostalimi

wellness rešitve za vaš dom

Privoščite si wellness pri vas doma

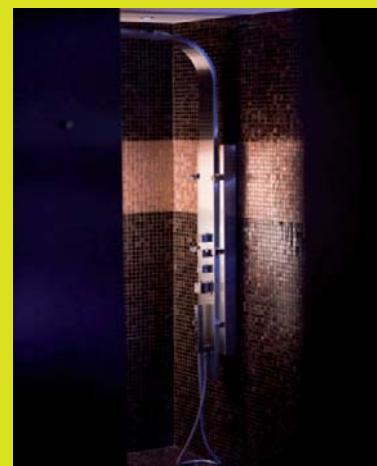

Finske savne

Infra savne

Parne savne

Tuši

SVETUJEMO, NAČRTUJEMO, IZVAJAMO - 100% SLOVENSKI PROIZVOD

WWW.KOMET9.SI

E-MAIL: SAVNE.KOMET9@GMAIL.COM

GSM: 051 356 963

- 10.** Prenovljena domačija Marinčičevih v vasi Škrbina je odličen primer prepletanja starega z novim. Tradicionalne elemente kraške stavbarstva sta s sodobnimi prepletla tako subtilno, da v nobenem delu objekta ne delujejo moteče.
- 11.** Ker hiša ni imela tipičnega borjača, sta lastnika z dograditvijo portona iz betona in dodatnega objekta ustvarila za Kras tipičen prostor.
- 12.** Vodilna ideja Marjete in Mladena Marinčiča pri prenovi domačije je bila: brez lažne romantike.

PRI MARINČIČEVIH

Odličen primer prepletanja starega z novim je hiša zakoncev MARJETE in MLADENA MARINČIČA v vasi Škrbina. Tradicionalne elemente kraške domačije sta s sodobnimi prepletla na tako subtilen način, da v nobenem delu objekta ne delujejo moteče. To ne preseneča, če vemo, da je bila Marjeta zaposlena v Moderni galeriji, Mladen pa je arhitekt. »Ko sva prvič vstopila v borjač, sva najprej zagledala dve stari skrivenčeni trti in star latnik, na katerem je viselo še nekaj grozdov; ko pa sva pogledala širše, naju je posebej očarala lega hiše na robu vasi, s prekrasnimi pogledi na sosednje travnike in gozd,« se spominja Marjeta. Hiša, sestavljena iz dveh objektov - hiše in štale, je bila pred njunim nakupom nenaseljena več let, zaradi udrte strehe pa mrzla in vlažna. Kmalu sta ugotovila, da bodo potrebni večji posegi in da bo adaptacija dražja, kot sta sprva mislila. »Z injiciranjem smo morali utrditi zidove, ker so bili nekateri tik pred tem, da se porušijo. Poleg tega sta oba objekta potrebovala novo ostrešje, kritino in še marsikaj.« Ker hiša ni imela tipičnega borjača, sta z dograditvijo portona iz betona in dodatnega objekta ustvarila za Kras tipičen prostor. Zelo pomembno se jima je zdelo tudi pravilno zlaganje kamna pri gradnji škarpe in delčkov fasade, ki jih je bilo treba dograditi. »Vztrajala sva, da mora biti kamen položen horizontalno in ne vertikalno ali ploskovito, kar je sicer cenejše, lažje, vendar netipično za Kras.« Lokalnega izvajalca del sta našla po priporočilu in ga izbrala potem, ko sta v pogovoru ugotovila, da je z veseljem pripravljen prisluhniti idejam arhitekta in jih povezati z lastnimi izkušnjami, z namenom ustvariti dober izdelek. »Obrtniški izdelki pa so izdelki več različnih mojstrov. Tu sva imela kar srečno roko in seveda veliko dela, da sva pripravila vse detajlne načrte,« pravi Marjeta. »Že na začetku sva se odločila, da bova pri

10

BORUT PETERLIN

61

11

BORUT PETERLIN

12

BORUT PETERLIN

13.

BORUT PETERLIN

14.

BORUT PETERLIN

15.

BORUT PETERLIN

- 13.** V Ivanjem Gradu je Bučeva domačija, ki jo je leta 2002 kupila in nato prenovila družina Arandjelović. Ves material, uporabljen pri prenovi, so pobrali iz hiše, od kamna, lesa do korcev.
- 14.** V notranjosti se sodobni kosi pohištva prepletajo s starinami.
- 15.** Najstarejši del domačije ima štiri sto let, najmlajši pa vsaj dvesto. S selitvijo na Kras sta se zakonca Arandjelović usmerila v gojenje sivke.

rim, je sicer malo mimo vprašanja, a ni daleč od bistva problema. Slovenija je ena najbolj gozdnatih dežel, ne znamo pa narediti toliko lesnih izdelkov, da nam ne bi bilo treba uvažati žagovine.» Izjava, nad katero se je vredno zamisliti.

PRI ARANDJELOVIČEVIH

V Ivanjem Gradu blizu Komna je Bučeva domačija, ki jo je leta 2002 kupila in nato prenovila družina Arandjelović. TANJA in njen mož BRANKO ARANDJELOVIČ sta pred selitvijo na Kras z družino petnajst let živela v Caracasu, glavnem mestu Venezuele. Tanja je kot menedžerka delala za kozmetično podjetje Avon, Branko pa je kot arhitekt projektiliral hotele. »Mož, ki je po rodu iz Beograda, skoraj vse življenje pa je živel v Caracasu, je vedno govoril: ko se iz Južne Amerike preselimo v Evropo, bomo v Toskani kupili hišo in uživali. Sama pa sem rekla, da v Toskani že ne bom živela, ker je zame Kras enako lep. Morda mi je Kras tako pri srcu tudi zato, ker sem po dedku Kraševka.« Naključje je hotele, da ji je nekega poletnega dne leta 2002 odpadel načrtovani sestanek v Zagrebu in tako se je odločila, da gre gledat hiše na Kras. »Poklicala sem moža, da mu povem, pa me je prosil, če skočim še do mizarске delavnice, ki jo imata skupaj z Gojmirjem Lešnjakom - Gojcem, da mu odnesem nekaj stvari. Ko sem Gojcu povedala, da grem gledat hiše po Krasu, je poklical režiserja Borisa Kobala in ga vprašal, če še prodaja hišo. Pol

gradnji uporabila čim več materiala, ki je ležal okoli hiše, zato so tla v štali in vse okenske police iz kraških planet, ročno izdelanih opek, ki so jih uporabljali pri izdelavi strehe. Uporabila sva tudi večino starih strešnih leg, ki smo jih nadomestili z novimi, tako da so vgrajene v gank, ki povezuje oba stara objekta z novim.« Gank nosijo jekleni konzolni nosilci, lesena konstrukcija ograje pa je bolj odprta, kot je bilo v navadi pri tipičnih kraških gankih. Obnovljeni in uporabljeni so bili tudi redki kosi pohištva, ki so jih prejšnji lastniki pustili v hiši. Poleg tega sta kupila kamen iz bivšega lokalnega kamnoloma v Koprivi, ki je iz časa pred drugo svetovno vojno v velikih neobdelanih blokih, imenovanih tomboloni, najverjetneje pripravljenih za prodajo tržaškim kupcem, obležal v vasi. Po razrezu sta ga del porabila za tla v predsobi in dnevnici sobi hiše, v kuhinji pa sta ga kombinirala s teracem. Kamen sta v kombinaciji z betonom uporabila tudi za zunanjo mizo, iz ostan-

kov pa sta, prav tako v kombinaciji z betonom, zgradila še letno kuhinjo. »Vodilna ideja pri vsem skupaj je bila: brez lažne romantike,« pravi Mladen. Takratne okoliščine so jima omogočile, da jima je hišo uspelo obnoviti v dobrem letu in pol. Zanimalo nas je, ali obstaja univerzalen recept, kako stvari narediti na novo in hkrati spoštovati tisti del starega, ki je vreden tega spoštovanja. »Enostavnega, univerzalnega recepta ni. Hiša je lahko povsem nova ali pa obnovljena, vse je možno, ampak ni preprosto,« je realen Mladen. »Prav bi bilo, da bi najprej spoštovali vrednote, ki so tipične za to območje: strnjena gradnja, ki tvori vas, ulice in obenem intimne, pred burjo skrite borjače, ki puščajo prostor naravi. To bi bil lahko osnovni urbanistični koncept. Oblikovanje hiše pa naj se zgleduje po tipičnih proporcih 'kraške hiše'. Nove materiale seveda lahko uporabljate, včasih jih celo moraš, ampak tu ni recepture, kako, v kakšnem razmerju, kaj je prav in kaj narobe, tu je samo sposobnost

razumevanja in interpretacije. Tudi za dobro glasbo ni recepta, za dobro jed pogledaš v kuharsko knjigo, za arhitekturo pa ni knjige, ki bi rešila vse probleme. Prebrati jih moraš pač veliko in morda potem veš, kako bi lahko rešil problem. Žal nimam enostavnih arhitekturnih receptov za dobro arhitekturo, obstajajo pa, ampak to je najbrž že debela knjiga.« Pri prenovi stare domačije je pomembno, da novo ne prevpije starega. »Seveda pa ni nujna skrajna miselnost, da je treba hišo vrniti v prejšnje stanje, to je nesmiselno in dostikrat tudi nemogoče,« pravi Mladen. »Najenostavneje je, da greš v Baumax in v nekaj urah kupiš vse, kar rabiš, pa še domov ti pripeljejo. Praktično, ampak zanesljivo boš dobil kakšno bavarsko ograjo za gank in vrata za angleško podeželsko hišo. Poiščite mi npr. vhodna vrata, ki imajo karkoli skupnega s tipologijo Krasa. Izvažamo hlobovino, uvažamo pa končne izdelke in odpadke. V trgovini sem naletel na uvoženo, lepo embalirano nemško žagovino. To, kar govo-

- 16.** Sredi vasi Gabrovica stoji domačija gledaliških in filmskih igralcev Bogdane Bratuž Petjé in Antona Petjéta. Med prenovo nista odstranila in zavrgla ničesar od značilnih gradbenih in arhitekturnih prvin, ki jih je imela domačija.
- 17.** Notranja oprema pričuje o zanimivi preteklosti, tako hiše kot obeh lastnikov, igralcev.
- 18.** Temeljno vodilo zakoncev Petjé pri prenovi je bilo: kraški hiši lahko kaj dodaš, ničesar pa ji ne smeš odvzeti.

ure pozneje smo bili pred to hišo. Ko smo vstopili skozi glavni vhod na vrt, sem si rekla: To je to!« Vrt je bil tako gosto zaraščen, da se v hišo sploh ni dalo vstopiti, a Tanja se je takoj odločila, da hišo kupijo. »Tri dni pozneje je sin Jure s prijatelji prišel na pomoč z mačetami in šele takrat sem prvič vstopila v hišo. Ni bila sicer v zelo slabem stanju, smo pa morali kar nekaj stvari popraviti.« Najstarejši del hiše ima štiristo let, najmlajši pa vsaj dvesto. Ves material, ki so ga uporabili pri prenovi, so pobrali iz hiše, od kamna, lesa do korcev. V notranjosti se sodobni kosi pohištva prepletajo s starinami. Ob hiši je bazen, obdan s kamnom, da je krajini čim manj moteč. S selitvijo na Kras sta se zakonca Arandjelović usmerila v gojenje sivke. Sivka sicer na Krasu ne velja za avtohtono, a Tanja pravi, da obstajajo tudi drugačne teorije. In zakaj ravno sivka? »Opazovala sem, kako Ljubljančani prihajajo na Kras, si tu lepo uredijo hiše, potem pa se zaprejo v borjače in uživajo, medtem ko vse, kar je zunaj, ostaja tako, kot je. Dejstvo je, da se Kras zarašča. Starejši ljudje se z vinogradništvom ne morejo več ukvarjati, mladi pa nimajo časa, ker jim tega ne dopušča ubijalski delavnik. Iz službe pridejo šele ob petih, šestih. Vinogradi se opuščajo, iz njih nastaja gmajna, kar se mi zdi velika škoda. Razmišljala sem o gojenju kulture, s katero ne bi bilo preveč dela, pa še lepo bi jo bilo pogledati. Kaj pa sivka lahko moti? Prav nič. No, pri eni stvari sem se vendarle uštel. Dela je precej več,

kot sem mislila. Gojimo pravo, kulinarčno sivko, ki izhaja iz Provanse in se uporablja kot začimba.« Na poljih okoli vasi imajo zasajenih približno 12 tisoč sadik sivke. Rastlino po žetvi posušijo in destilirajo. V okviru blagovne znamke Aria pridelujejo sivkino olje, svečke, dišavne blazine, čaj, butarice in druge izdelke. Ker imajo v bližini domačije v lasti še tri hiše, razmišljajo, da bi v eni od njih uredili nekoliko prestižnejši mladinski hotel ali pa družinski penzion.

PRI PETJÉTOVIH

Sredi vasi Gabrovica blizu Komna stoji ob majhnem vaškem trgu domačija, kjer živita gledališka in filmska igralca BOGDANA BRATUŽ PETJÉ in ANTON PETJÉ. Še nedavno člana Slovenskega stalnega gledališča v Trstu. Bogdana je doma iz Gorice, tam sta imela njena starša nekoč znano kavarno Bratuž, v kateri so se zbirali slovenski intelektualci. Anton ali po domače Zvone, kot so ga

med študijem pričeli klicati sošolci, ker so bili v letniku kar trije Toneti, pa je po rodu iz Dolenjske, iz bližine Čateža. Obema je bil Kras od nekdaj zelo pri srcu in želela sta si, da bi nekoč tam imela hišo. »Po neki predstavi, ki smo jo igrali na Opčinah, sva izvedela, da se v Gabrovici prodaja župnišče. Odločila sva se, da si objekt pogledava, a nama ni bil všeč. Ko sva odhajala po cesti navzdol in šla mimo hiše s številom 29, nama je spremljevalec rekel, da je tudi ta, Švarova hiša, naprodaj. Ko smo odprli kolono (vhodna vrata) in vstopili skozi mogočno vežo, sva se z Zvonetom v domačijo zaljubila na prvi pogled. Na borjaču je bil oreh, bila je glicinija, sicer pa je bilo veliko porušenega. Hiši so rekli Žpanova, saj je bil praded njenega zdajnjega lastnika vaški župan.« Preden sta hišo kupila je bila tri leta zapuščen, a stanovanjski prostori so bili v takšnem stanju, da sta v njih lahko za silo bivala. Drugi objekti pa so bili bolj ali manj porušeni ali tik pred tem, da se zrušijo. Zaradi po-

manjkanja denarja sta hišo obnavljala postopoma. Sprva sta razmišljala, da bi kakšno od vmesnih sten podrla in tako prostore povečala, a sta si premislila. Med obnavljanjem nista odstranila in zavrgla ničesar od tipičnih gradbenih in arhitekturnih prvin, ki jih je imela domačija. »Zavrgla sva zgolj kritino iz azbestnih vlaken, ki je pokrivala gank. Po Krasu sva zavzeto iskala tipične kamnite kraške elemente, ki so nama manjkali. Želela sva jih vgraditi tja, kjer jih ni bilo več, da bi čim bolj ohranila prvotni videz domačije.« Njuno temeljno vodilo pri prenovi je bilo: kraški hiši lahko kaj dodaš, ničesar pa ji ne smeš odvzeti. »Ohraniti je treba čim več prvobitnega. Izkušnje namreč znova in znova kažejo, kako fantastične arhitekturne rešitve so si izmišljali stari kraški graditelji, ki so vedno optimalno izkoriščali naravne danosti. Zato bi bil greh, če jih ne bi upoštevali tudi mi.« Ta nasvet polagamo na srce vsem, ki se bodo v bodoče lotevali prenove kraških domačij. ☉

1.

MED VARSTVOM IN KAOSOM

Prof. dr. Davorin Gazvoda, krajinski arhitekt, predavatelj na Biotehniški fakulteti v Ljubljani

Odnos Slovencev do prostora

Kot krajinski arhitekt lahko o odnosu Slovencev do prostora govorim kot o odnosu do ostankov naravne krajine, kulturne krajine, stanovanjske krajine in oblikovane krajine. Vse naštetu tvori naš prostor, ki se v zadnjih desetletjih vse bolj zarašča in deli na dva izrazita pola: na nepozidani prostor - ostanke naravne krajine s prevladujočim gozdom in njej pridano kulturno (večinoma kmetijsko) krajino na eni strani - ter na gosto pozidana območja, ne samo mesta, pač pa predvsem mnogo bolj problematično pozidano slo-

vensko podeželje na drugi strani. Ta očitna dvojnost v prostoru je vidna tudi v odnosu Slovencev do njega. Na eni strani se zavzemamo za strogo varstvo, tretjino nacionalnega ozemlja smo zapisali pod varstvena območja Nature 2000, na drugi strani pa bi vsaka slovenska družina rada živela v prostostoječi enodružinski hiši z vrtom v idilični podeželski krajini. Na eni strani skrajno varstvo in civilne pobude, ki nasprotujejo vsaki, tudi nujno potrebni prostorski spremembi, na drugi strani pa investitorji, ki izsi-

lujejo z gradnjo tudi povsem nepotrebnih objektov. Primerov, ki to potrjujejo, je veliko. V Lipici se, na primer, še vedno izčrpavamo s konfliktom med širitvijo nepotrebne igrišča za golf na eni strani in zdaj varovanjem hroščka - hrastovega kozlička (lat. *Cerambyx cerdo*) na drugi strani. Namesto da bi se varuhi kulturne dediščine in naravovarstveniki soočili pri vprašanjih pozidave kobilarne s prepotrebni objekti komunalne infrastrukture (čistilna naprava!) in novih objektov za razvoj kobilarne (fizioterapevtski

- 1. Dolina Loškega potoka je ena od izjemnih slovenskih kulturnih krajin, ne samo zaradi zgoščenega in še ohranjenega stavbnega fonda, temveč zaradi značilne pisane delitve kmetijskega prostora okrog naselja.**
- 2. Z iste točke posneta fotografija desno od idiličnega pogleda na staro vas razkriva pogled na pozidano pobočje z značilno kaotično pozidavo slovenskega podeželja.**

center, ambulanta, novi objekti za morebitno povečanje črede), skratka, da bi se ukvarjali z vprašanji, kako posodobiti kobilarno in obenem zagotoviti učinkovito varovanje kulturne dediščine. Da bi končno uredili promet skozi kobilarno (zgradili obvoznico), rešili problem obiskovalcev in parkiranja, načina prevoza znotraj varovanega območja in podobno. Zakaj ne bi raje širili kobilarne kot golfa? Navsezadnje je včasih kobilarna vplivala neposredno na območje v desetkilometerskem radiju, posredno pa je imela celo tridesetkilometrsko vplivno območje. Zdaj smo pa pristali na »strokovne« polemike o devetih luknjah, pri čemer nasprotniki golfa streljamo z zelo resno in argumentirano municijo, še vedno pa nismo videli resne ekonomske raziskave, ki bi dokazala, da bo z dodatnimi devetimi luknjami v Lipici lipicanec bolj zdrav, potentnejši, bogatejši, manj avstrijski in bolj slovenski, ker bo hranjen z briketi, kupljenimi s slovenskim denarjem, nabranim na lipškem igrišču za golf.

Ali pa še en značilen konflikt slovenski primer, ko odpove zdrava pamet pri soočanju razvoja in ohranjanja narave (poenostavljeno): zakon o ohranjanju narave določa izvedbo izravnalnih ukrepov ob izgubi ali okrnitvi naravnega prostora, npr. izvedbo nadomestnega habitata, biotsko raznovrstnega območja, ali plačilo denarnega zneska za povzročeno škodo. Tako bo sedaj v Tivoliju zaradi izgube rdečelistne bukve, ki je stala ob Operi, izvedena revitalizacija tivolskega ribnika. Nekeč zasajena »parkovna« bukev je bila zaradi svoje starosti razglašena za naravni spomenik (o čemer bi lahko razpravljali), in namesto da bi ob njeni izgubi investitor zasadil npr. dvesto podobnih ali celo enakih dreves na ljubljanskih zelenih površinah, se bo zdaj izvajala revitalizacija ribnika. Revitalizacija pa pomeni, da poskušamo ponovno vzpostaviti stanje razvrednotenega prostora in ga spet približati njegovemu naravnemu delovanju. Torej, tivolski ribnik, ki je bil izkopen kot rezervoar požarne vode za gasilno brigado iz Rožne doline in danes služi kot zadrževalnik visoke mete-

**VRNITEV V TRŽNI KAPITALIZEM JE BILA HITRA IN BOLEČA.
SOSSESKE SO V TRENUTKU IZGINILE, DO ZADNJE RECESIJE SO SE
GRADILA SAMO ŠE STANOVANJSKA NASELJA BREZ OSNOVNIH
ŠOL IN VRTCEV.**

2.

orne vode, da ne bi vdrla v kanalizacijski ljubljanski sistem (poiščite kovinsko omaro z rampami za regulacijo nivoja vode v ribniku zraven Kocbekovega spomenika), bo »revitaliziran«. Študenti biologije so naredili načrt za zasaditev vodnega rastlinja, ki bo zmanjšalo volumen ribnika in njegovo pretočnost ter postavilo nekaj račnikov za gnezdenje rac. Žal v ribniku niso samo rdeče in rumenovrate želve in druge tujerodne živali, ki so jih vanj zmetali starši, ko so z otroki odhajali na dopust, ali pa ribe, ki so jih vanj vložili ribiči. Nekako se je v njem znašel tudi ogroženi rak jelševec in zdaj bomo imeli to zmešnjavo, ki je samo ena od vrste podobnih nerazumljivih, ki nas čakajo v prihodnosti. Če še vedno ne razumete, kakšna je povezava med posekano rdečelistno bukvijo in jelševcem oz. racami v tivolskem ribniku, si ne belite glave. Marsikdo tega ne razume.

POMANJKANJE USKLAJEVANJA

Ob vsem povedanem naletimo na resen problem zakonsko reguliranega prostorskega načrtovanja, ki je iz leta v leto manj učinkovito. V prostoru se križajo raznovrstni interesi, raba prostora je pestra, morala bi biti skladna, vendar je pogosto konfliktna. Posamezni sektorji se borijo za svoje dele prostora in se že dolgo več ne usklajujejo med seboj. Glavno gonilo v igri prostorskega načrtovanja je, kako zagotoviti svojemu sektorju, pa naj gre za urejanje voda, gozdarstvo, kmetijstvo, varstvo narave ali pa na primer za urbanizacijo, največji kos pogače. Zakon o prostorskem načr-

tovanju ni več krovni prostorski zakon, ki bi moral usklajevati apetite teh sektorjev, ampak zgolj usmerja urbanizacijo v še bolj zgoščena naselja in prepušča velike dele prostora na voljo sektorjem, ki uspešneje izkazujejo svoje potrebe po urejanju tega prostora. In ko pride do konflikta interesov in se sektorji med seboj ne morejo uskladiti, se zgodi interventni zakon. Eden prvih takšnih zakonov, ki je ob nezmožnosti izvajanja usklajene in pametne prostorske politike zaobšel sicer smiselno prostorsko načrtovanje, je bil prav zakon o Kobilarni Lipica, ki je uzakonil tudi prostorski razvoj kobilarne z dopuščenno širitvijo igrišča za golf mimo takrat veljavnih postopkov prostorskega načrtovanja. Model se je prijel in dosegel vrh v sprejetju zakona o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor, namesto da bi oživili usklajeno prostorsko načrtovanje in sprejeli politični konsenz o tem, kaj nujno potrebujemo in kaj so naše glavne razvojne prioritete. Tako pa smo spet pri dvojnosti in skrajnostih: na eni strani 210 občin, ki ne morejo voditi učinkovite prostorske politike, na drugi strani pa država, ki vendar mora zagotoviti vsaj nekaj osnovnih servisov svojim davkoplačevalcem. Torej spet dve skrajnosti: županom malih občin pušči razdeljevanje zazidljivih parcel in s tem degradacijo kulturne krajine (praviloma imajo najmanjše in najrevnejše občine najbolj ohranjeno in najlepšo kulturno krajino), medtem pa prek njihovega prostora po urgentni poti načrtuješ plinovode in naftovode in še dodatno degradiraš

prostor. Očitno nam manjka polje usklajevanja interesov, kar bi lahko opravljalo na primer regionalno prostorsko planiranje, prek katerega bi usklajevali interese občin in države, ali bolje rečeno, omejevali apetite tako občin kot države. Tako pa se nam dogajajo zazidalni načrti Krasa (spomnite se načrta za »novi Tomaj«), ki so s strokovnega vidika povsem neprimerni. Kras se bo urbaniziral, vprašanje pa je, v kakšnem obsegu in kako. Še dobro, da so bili kupci načrtovanih hiš Italijani in so domoljubi zagnali vik in krik zaradi izgube slovenskega nacionalnega ozemlja. Predstavljajte si, da bi bili vsi megalomanski zazidalni načrti realizirani, kupci pa na primer mlade slovenske družine. Nihče si ne bi upal protestirati, Kras pa bi se pozidal v najslabši možni turbo kapitalistični maniri: stisnjene hiše na premajhnih parcelah, ki izrazito izstopajo v obstoječem stavbnem vzorcu in kakovostni kulturni krajini, ki tovrstna naselja obdajajo.

NAS BO KRIZA STREZNILA?

Kako pravzaprav poteka urbanizacija slovenskega prostora z enodružinsko gradnjo? Za nas je še vedno značilno, da je večina zasebnih hiš v lasti srednjega, če ne kar kmečko delavskega sloja, pozidavata pa se podeželje in okolica srednje velikih slovenskih mest. Razlog za to je preprosto: nasledite, na primer, nekaj zemlje, ki sčasoma postane zazidljiva. Ob dobri organizaciji, nabavi cenejšega (in žal vse preprosto tudi cenenejšega) gradbenega materiala ter dobri sosedski pomoči lahko pridete daleč od Ljubljane

do razmeroma velike in poceni enodružinske hiše. Pri tem pa pričakovano prihaja do velikih kontrastov med starimi, vsaj malo tradicionalnimi kmečkimi hišami in novimi nadomestnimi gradnjami, pa ne samo v barvi fasad. Podeželje ni več kmečko, pač pa so to satelitska spalna naselja večjih mest, v katera se ljudje vsak dan vozijo na delo in vračajo na podeželje v cenejše in kakovostnejše bivalno okolje.

Kakšno pa je stanje na področju večstanovanjske gradnje v Sloveniji, ki je bolj značilna za mestni in primestni prostor? Malokdo od strokovnjakov, ki se ukvarjamo z urejanjem prostora, je pred letom 1991 verjel povečevanju tržnega kapitalizma, ki naj bi tudi na trgu nepremičnin naredil iz Slovenije novo Švico. Če nič drugega, smo se večnoma bali, da bo zasebni kapital bistveno težje nadzorovati kot pred tem usmerjene naložbe v t. i. družbeno gradnjo. Ta je bila vsaj z urbanističnega vidika strokovno načrtovana, programsko in strukturno premišljena ter arhitekturno kakovostno oblikovana. Koncept stanovanjskih sosesk v Sloveniji po drugi svetovni vojni ni bil socialistična pogruntavščina, pač pa starejša zahodna zamisel o organizaciji sosesk, velikih okrog 5000 stanovalcev, za katere se oblikuje prostor po njihovi potrebi z otroškimi vrtci, osnovnimi šolami in osnovnimi servisi, da kakovostnega, predvsem pa dovolj velikega zelenega prostora sploh ne omenjam. Tovrstne ideje so se namreč pojavile že pred prvo svetovno vojno v Angliji (Howardoovo vrtno mesto) in takoj po njej v ZDA (Perryjevi urbanistični načrti za soseske v okolici New Yorka). Prenova mest po drugi vojni je dala idejam nov zagon, gradile so se soseske po vsej Evropi, zelo so jim bile naklonjene skandinavske države. Šolanje slovenskih arhitektov in urbanistov v tujini je imelo za posledico prenos sodobnih urbanističnih idej tudi v slovenski prostor. Zlasti v Ljubljani je nastala vrsta stanovanjskih sosesk, ki so bile programsko in prostorsko jasno strukturirane: pešceva pot je služila kot merilo za velikost soseske. V središču soseske je bila šola, ki je bila od posameznih stanovanj oddaljena največ petsto metrov ali manj, ob njej otroški vrtec ali dva, trgovine, lokali, banke in drugi servisi. Parkiranje, ki je ob današnjem pretiranem številu avtomobilov v teh soseskah gotovo problem, je bilo za takratne potrebe zadostno, ločeno ponavadi v podzemnih garažah ali na odprtih parkirnih površinah na robovih sosesk. Celotna komunalna in prometna infrastruktura je bila ustrezno načrtovana, investicije v te objekte so bile velike, mesta so rasla v daljšem časovnem obdobju z usmerjeno in premišljeno politiko,

ŠE VEDNO SE USPEJO PRODATI DOBRA STANOVANJA NA ZANIMIVIH LOKACIJAH, NESPAMETNE REŠITVE V GRDIH OBJEKTIH PA OSTAJAJO NEPRODANE. UPAJMO SAMO, DA SE BO NEPREMIČNINSKI TRG TAKO OBNAŠAL TUDI V PRIHODNOSTI, KO SE NAM MORDA OBRNE NA BOLJE.

ki jo je bilo možno izvajati, ker jo je navsezadnje usmerjala tudi ekonomska planska logika.

Vrnitev v tržni kapitalizem je bila hitra in boleča. Soseske so v trenutku izginile, do zadnje recesije so se gradila samo še stanovanjska naselja brez osnovnih šol in vrtcev. Logika investorjev v konjunktornih časih je bila enostavna: pridobiti zavidljivo parcelo, na njej zgraditi podzemno garažo (do meje, da se je včasih celo izkop za klet vršil na sednjem zemljišču), nad garažo pa postaviti večstanovanjske objekte, ki morajo imeti v pritličju stanovanja s pripadajočimi vrtovi, ne glede na to, ali so ti vrtovi obrnjeni na sever in na njih ne bo raslo nič drugega kot ledene rože ali pa so manjši od zaporniške celice (obdani z visokim plotom ali celo zidom). Prodali so tako rekoč vse. Predvsem v Ljubljani. Tržnih raziskav ni izvajal nihče ali pa so bile te nedostopne

širši in tudi strokovni javnosti. Tako smo ostajali pri neuspešnem prepričevanju investorjev, da so nekatere zamisli sporne z vidika zagotavljanja kakovostnega bivalnega okolja. Trg je požiral vse, šele kriza je streznila kupce in bo, upam, vsaj malo otrebila pisano strukturo investorjev, ki so kupovali in gradili vsevprek. Da bi država ali mestne občine vplivale na trg nepremičnin s svojimi zanemarljivimi odstotki neprofitnih stanovanj, je bilo in bo še dolgo nemogoče. Šele sedanja kriza je opozorila na kakovostne razlike med novimi stanovanji: še vedno se uspejo prodati dobra stanovanja na zanimivih lokacijah, nespametne rešitve v grdih objektih pa ostajajo neprodane. Upajmo samo, da se bo nepremičninski trg tako obnašal tudi v prihodnosti, ko se nam morda obrne na bolje.

Za konec naj dodam še nekaj misli o odnosu Slovencev do zasebnega

vrta, tega svetega in nedotakljivega koščka domovine: vrtičkarske obdelovalne površine, zelenjavne grede so pri tem izvzete. Če mora prej omenjeni lastnik hiše, delavec ali polkmet na domačem vrtu gojiti zelenjavo, ker si jo drugače s skromno plačo ne more privoščiti, je to problem socialne politike. Njegovih njiv na domačem vrtu zato ne smemo kritizirati. Bolj me moti srednji višji sloj ali celo novopečeni slovenski tranzicijski bogataši, katerih velikost premoženja je praviloma v obratnem sorazmerju z okusom in čutom za estetiko. Kot krajinski arhitekt - oblikovalec, bi si želel, da bi ti lastniki hiš z vrtovi končno začeli vrt uporabljati kot del bivalnega okolja, ki mora biti ustrezno programsko zapolnjen, da omogoča udobno bivanje na prostem in je obenem kakovostno oblikovan. V resnici pa imamo spet zelo očitno dvojnost: sterilne prazne tratne plo-

skve okrog hiš, ki so takšne tudi na željo arhitekta, ki vam je oblikoval vilo, saj ne gre, da bi z nekakšnimi rastlinami motili pogled na čudesa novodobne slovenske arhitekture. Na drugi strani pa kaotična zbirka rastlin, besno hortikulturno urejanje prostora, ki ga potem še propagirajo na nacionalni televiziji v najbolj gledanem sobotnem večeru, kjer vas poskušajo prepričati, da je zmeda preštevilnih rastlin z nič razpoložljivega prostora za igro vaših otrok tisti pravi Vrt. Ko zmanjka tudi teh vrtov, pa nas v isti oddaji že prepričujejo, da je tudi 'flancanje' solate v tople grede že lep vrt. Sprijaznimo se: Slovenija v preteklosti ni imela kakovostno oblikovanih objektov vrtno umetnosti, razen nekaj svetlih izjem dveh ali treh baročnih parkov in nekaj bolj umetno zasajenih meščanskih vrtov. Zato o tradiciji vrtno umetnosti in urejanja vrtov ne moremo govoriti. Upamo lahko le, da bo gospodarska kriza čim prej minila in bomo lahko vlagali na vseh ravneh v pametno načrtovan in kakovostno oblikovan odprti prostor javnih parkov, trgov, hotelskih kompleksov, bolnišničnih, šolskih vrtov, otroških igrišč, športnih parkov itd. Do takrat pa lahko izkoristimo čas za izobraževanje laične javnosti oz. uporabnikov prostora o tem, kako se naj prostor uporablja, doživlja in ceni. ☺

Prodajalne Svilanit

Celje - Planet TUŠ
Kamnik
Koper - Planet TUŠ
Ljubljana - BTC
Nova Gorica - MC in Qlandia
Postojna - MC
Trebnje - MC
Velenje - Vejejapark

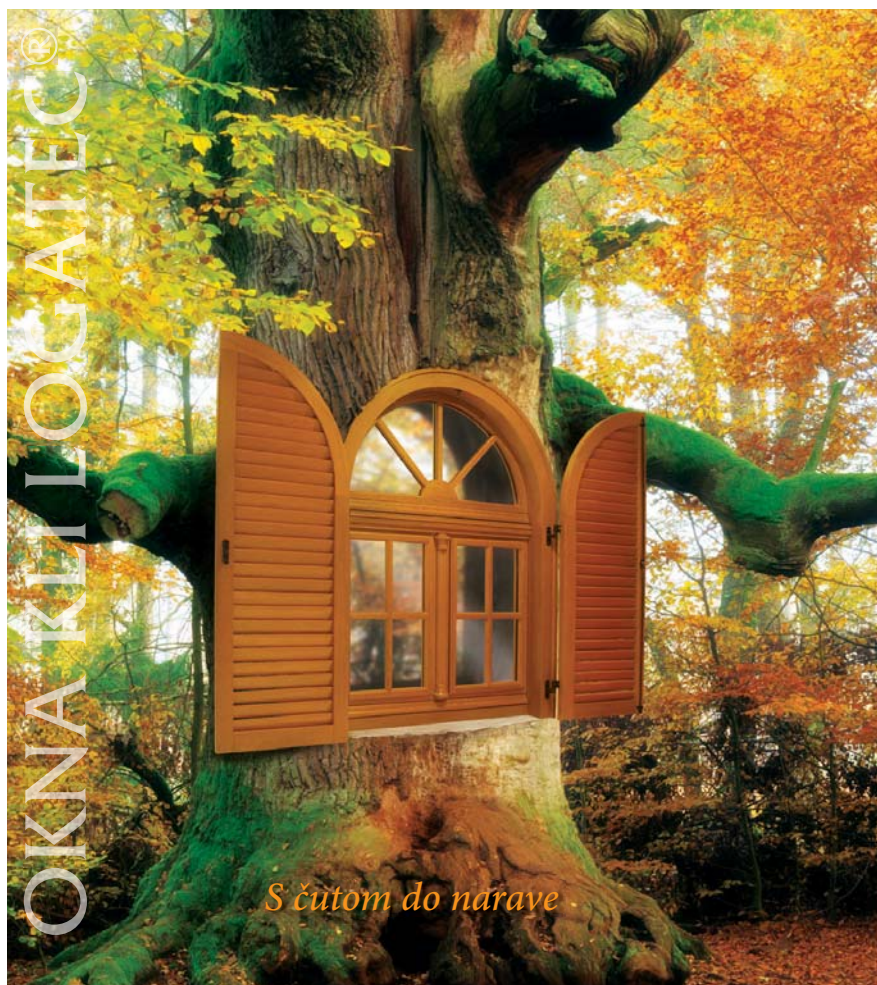
Prodajalne Homely

Maribor - Europark
Novo mesto - Qlandia

Svilanit
Moja kultura bivanja.
SINCE 1938

www.svilanit.si

OKNA KLILOGATEC®

S čutom do narave.

*Izkoristite 25% subvencije
EKO sklada za lesena
okna pri zamenjavi*

*Izberite energijsko varčna okna
iz lesa, les/alu in PVC*

- ugodni pogoji nakupa - dodatni popusti
- strokovno svetovanje
- brezplačna izmera
- kvalitetna vgradnja po RAL smernicah

(((080 12 44)))
brezplačna številka

OKNA KLILOGATEC®
energijsko varčna okna

Tovarniška 36, 1370 Logatec
tel.: 01 7558 568, fax: 01 7558 586
okna.kli@kli.si, www.oknakli.si

dolnov

Šuceva 23, Kranj

SALON KOPALNIŠKE OPREME IN PLOŠČIC
SALON KUHINJ
VRATA LESNA

Dolnov, d.o.o., Šuceva 23, Kranj
Telefon: 04/201 30 14
dolnov@dolnov.si, www.dolnov.si

Odpiralni čas:
pon. - pet. 7.30 - 20.00
sobota 8.00 - 13.00

PE Levec, Lesnina Lgm, d.o.o.
Levec 18, Petrovče
Telefon: 03/425 75 50

SODOBNA GORSKA ZATOČIŠČA

Urša Marn

Arhitekt in alpinist Miha Kajzelj dokazuje, da so tudi v visokogorju možni arhitekturni presežki

V slovenskih gorah je štirinajst biva- kov, v katere se planinci lahko zate- čejo pred slabim vremenom ali se v njih spočijejo po daljših turah; kar tri od njih je zasnoval arhitekt MIHA KAJZELJ. To seveda ni naključje, saj je bil petnajst let aktiven alpinist, za sabo ima veliko zahtevnih odprav v domačih in tujih gorah, zato dobro

ve, kaj vse mora zagotavljati sodob- no visokogorsko zatočišče. »Imam neverjetno srečo. Celo v tujini, denimo v Švici, ki ima največ odlične gorske arhitekture, je malo arhitektov, ki bi jim uspelo projektirati kar tri bivake,« je Kajzelj upravičeno ponosen na svoj dosežek. V enem od medijev so ga opisali kot »idealno kombinacijo

arhitekta, ki razume gore, in alpini- sta, ki razume arhitekturo«. Pravi, da je svoje alpinistične ambicije izživel že pred leti, zato pa zdaj toliko več časa namenja arhitekturi. Da je nje- gov gorski mini opus resnično odli- čen, dokazujejo nagrade. Za biva- k pod Grintovcem je dobil kar tri. No- vembra lani mu je Zbornica za arhi-

tekturo in prostor Slovenije podelila zlati svinčnik, najvišje priznanje ce- hovskega združenja. Decembra lani je dobil nagrado trend za vizualno komunikacijo. Letos spomladi pa še najuglednejše priznanje - Plečniko- vo medaljo.

BIVAK NA KOBARIŠKEM STOLU

Z gorsko arhitekturo se je prvič sre- čal že med študijem na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo. Po nasvetu prof. JANEZA KOŽELJA si jo je izbral za temo diplomske naloge. »S tem mi je zelo pomagal. Od tam naprej je šlo samo še navzgor.« Kmalu po zago- voru diplomske naloge so ga iz Pla- ninske zveze Slovenije povabili k so- delovanju v gospodarski komisiji, ki se ukvarja z gorskimi kočami. Temu je oktobra 2002 sledil projekt prve- ga bivaka tik pod grebenom Koba-

MIHA KAJZELJ JE SVOJE ALPINISTIČNE AMBICIJE IZŽIVEL ŽE PRED LETI, ZATO PA ZDAJ TOLIKO VEČ ČASA NAMENJA ARHITEKTURI. DA JE NJEGOV GORSKI MINI OPUS RESNIČNO ODLIČEN, DOKAZUJEJO NAGRADE. ZA BIVAK POD GRINTOVCEM JE DOBIL KAR TRI.

1. S Plečnikovo medaljo nagrajeni bivač na Velikih podih pod Grintovcem je postavljen kot orientacijska točka v obsežni in nepregledni kraški pokrajini gorske planote.
2. Miha Kajzelj nasprotuje pretirani pozidavi gora. Pravi, da imajo Avstrijci in Švicarji v svojih gorah precej manj gorskih postojank, kot jim imamo Slovenci.
3. Interjer bivaka pod Grintovcem je zasnovan enoprostorsko, nadstropja pa so povezana z vertikalnim prostorom, h katerem je nameščena lestev. Okna so namenoma pokončna in postavljena v kotih, saj je tako iz vseh nadstropij omogočen pogled v najpomembnejše smeri gorske pokrajine.

BORUT KRAJNC

69

riškega Stola, na dobrih trideset kilometrov dolgi planinski poti iz Kobarida prek Velikega in Malega Muzca v Italijo. »Ta bivač je bil po dolgem času prva arhitektura v gorah, zgrajena po načelih sodobne gorske arhitekture in trajnostnega razvoja alpskih regij.« Ob postavitvi bivaka je preroško dejal: »Upam, da se bo s tem referenčnim objektom v slovenski gorski gradnji začelo novo pozitivno poglavje. Perspektivo vidim v tem, da se je zamisel za bivač sploh pojavila. Bivaki imajo namreč za obiskovalce v primerjavi s planinskimi kočami vsaj eno pomembno prednost: odprti so vse leto, ob katerem koli času. Bivač ponuja primarno zatočišče pred slabim vremenom in prenočišče, vzdrževanje je minimalno in ne obremenjuje naravnega okolja.«

Postavitev bivaka na Muzcu je bila del širšega projekta Razvojnega društva Breginjski kot pod vodstvom PAVLA TONKLIJA, v okviru katerega so urejali čezmejne kolesarske steze in planinske poti. »Smisel projekta je bila oživitve Breginjskega kota z dejavnostmi aktivnega turizma, ki so za te kraje najpomembnejša razvojna perspektiva.« Greben Stola, ki se od Kobarida v ravni črti vleče na zahod v Italijo, je južni rob alpskega prostora in zanimiv cilj za izjemno razgledno grebensko prečenje. Za lokacijo bivaka je bilo izbrano sedlo v grebenu Stola, na nadmorski višini 1580

MATEVŽ PATERNOŠTER

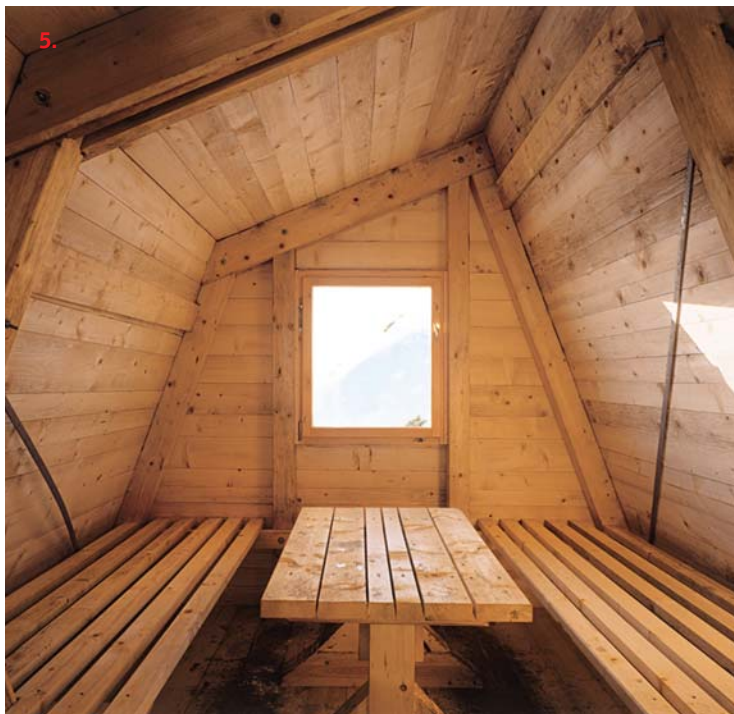
metrov, ki je zelo izpostavljeno severnim in južnim vetrovom, zato se pozimi na njegovi severni strani ustvarjajo veliki snežni zameti. »Bivač smo postavili nekaj metrov pod grebenom, tako da tudi pozimi ne stoji sredi zameta, je pa seveda bolj izpostavljen južnim vetrovom, kar smo re-

šili z obliko bivaka, ki je prilagojena vetru.« Bivač je postavljen vzporedno z grebenom, v profilu njegove trikrat zalomljene strehe pa se izriše oblika snežnega zameta na grebenu. Na pičlih enajstih kvadratnih metrih neto površine je prostora za štiri do osem oseb. Pred bivakom je

zavetna terasa pod napuščem, ki je izvedena kot lesena rešetka za otrsanje snega. Celoten bivač je lesen in pokrit s pločevinasto kritino. »Bivač je izdelal tesar iz Cerknega, vsa lesena konstrukcija z opažem je bila sestavljena pri njem na vrtu, potem pa oštevilčena, razstavljena in odpe-

4. Postavitev bivaka pod grebenom Kobariškega Stola je bila del širšega projekta Razvojnega društva Breginjski kot pod vodstvom Pavla Tonklija, v okviru katerega so uredili čezmejne kolesarske steze in planinske poti.
5. Notranjost bivaka pod grebenom Kobariškega Stola. Na pičlih enajstih kvadratnih metrih neto površine je prostora za štiri do osem oseb.
6. Bivak na Kotovem sedlu pod Jalovcem je oblikovan kot oglat in nesimetrično prisekan siv volumen, ki ga od skal ločijo le štiri okrogla okna. Stoji ob velikanskem razpočenem balvanu, ob katerega je umeščen kot klin, ki podpira skalno gmoto.

ljana v Breginj. Od tu je bil organiziran helikopterski prevoz v šestih tovorih, katerih masa ni smela presežati devetsto kilogramov. Sprednja in zadnja stena sta bili pripeljana kar v enem kosu. V tri četrt ure je bil prevoz opravljen, na sedlu pa zložena celotna konstrukcija, opaz, pločevina in druge potrebščine. Bivak je bil s skupinskim delom postavljen v treh dneh. Zasnovan je tako, da se čim bolj sklada z naravo. »To ni ekscentrična arhitektura. Bivak je kolikor le

mogoče prilagojen okolici, zato so ga planinci takoj vzeli za svojega.«

BIVAK NA KOTOVEM SEDLU POD JALOVCEM

Leta 2005 postavljeni bivak na Kotovem sedlu pod Jalovcem na nadmorski višini 2000 metrov je Kajzelj zasnoval po naročilu Gorske reševalne službe Kranjska Gora in Gorske reševalne službe Rateče. Zamisel za postavitve je tudi tu temeljila na čim manj opazni umeščenosti v

naravno okolje, se pravi, da se umetna tvorba čim bolj spoji z okolico. »V množici balvanov, nametanih po visokogorski planoti, je to le še en kamen, ki pa je hkrati prostor za začasno bivanje.« Bivak je oblikovan kot oglat in nesimetrično prisekan siv volumen, ki ga od skal ločijo le štiri okrogla okna. Stoji ob velikanskem razpočenem balvanu, ob katerega je umeščen kot klin, ki podpira skalno gmoto. »Oblikovanje bivaka sporoča, da je sfera nad dva tisoč metri svoj svet, ki ga obvladujejo dejavni ki gorske narave, veter, sneg in led, zato je tudi arhitekturno oblikovanje podrejeno drugačnim zakonitostim kot v dolini in se v svojem bistvu bolj zgleduje po atmosferskih plovilih kot pa po tradicionalni gorenjski arhitekturi. Futuristični izraz z okroglimi okni je odraz funkcije, saj je z njimi pogled iz notranjosti osredotočen na posamezne izseke v gorski pokrajini ne glede na to, ali v bivaku ležimo, sedimo ob jedilni mizi ali pa stojimo pri vhodnih vratih.« Konstrukcija in materialna zasnova bivaka sta prilagojeni helikopterskemu prevozu, za katerega je nujna čim manjša teža. Bivak je sestavljen iz lahkih aluminijastih plošč, ki imajo zaradi majhnosti prostora dovolj visoko izolativnost. »Danes se bivaki praviloma v celoti izdelajo v dolini in se nato s helikopterjem dostavijo na lokacijo. Zato je zelo pomembno, da se pri izdelavi uporabijo čim lažji materiali. Konstrukcija sodobnih bivakov je praviloma iz aluminija, ker je ta močnejši in je torej potrebnega manj

materiala, kot če bi za konstrukcijo uporabili les. Nekaj časa so v Italiji delali bivake v obliki polvalja, ki so bili tipizirani, torej vsi popolnoma enaki, kasneje pa so začeli projektirati unikatne bivake, prilagojene vsaki posamezni lokaciji,« pravi Kajzelj. Zemljišče za bivak na Kotovem sedlu je odstopila rateška agrarna skupnost, pri projektu pa so pomagali še občina Kranjska Gora, jeseniški Acroni in številni drugi. Ob postavitvi je bila vrednost projekta ocenjena na 5,7 milijona tedanjih tolarjev (slabih 24 tisoč evrov), v kar pa ni všteti več kot tisoč ur prostovoljnega dela reševalcev obeh postaj, ki so pripravili temelje in vse drugo za postavitve bivaka.

BIVAK POD GRINTOVCEM

Njegov tretji in oblikovno najbolj 'utrgan' bivak je na Velikih podih pod Grintovcem v Kamniško-Savinjskih Alpah, na nadmorski višini 2080 metrov. Bivak so postavili leta 2009 na planinsko pot, ki s Kokriškega sedla vodi proti Skuti. »Pravzaprav gre za nadomestno gradnjo starega bivaka, ki je bil postavljen leta 1972.« Novi bivak je projektiral po naročilu Gorske reševalne službe Kamnik. Postavljen je kot orientacijska točka v obsežni in nepregledni kraški pokrajini gorske planote pod mogočnim Grintovcem. S svojim vertikalnim temnim volumenom je dobro viden že iz daljave v svetlo sivi poletni pokrajini ali v beli zimski. »Njegova zunanja podoba in pojavnost gornikom pomagata,

da ga v stiski lažje najdejo.« Prva dva bivaka se gorski pokrajini prilagajata tako, da jo morfološko dopolnjujeta, se vanjo vključujeta, bivak pod Grintovcem tipologijo zavetišča preigrava drugače. »V nepregledno kraško pokrajino gorske planote se umesti kot njeno nasprotje in kontrapunkt, kot izpostavljena točka orientacije in prostorska dominantna, moderen stolp, ki je za gornike vabilo in opozorilo hkrati,« so v obrazložitvi zapisali člani žirije, ki so uspešno realizacijo tega bivaka nagradili s Plečnikovo medaljo. Kljub izrazito modernistični estetiki bivak v divji gorski pokrajini deluje nevsiljivo, kot da je tam že od nekdaj. Zelo zanimiv je tudi interjer; gre za trinadstopen prostor, ki je zasnovan enoprostorsko, nadstropja pa so povezana z vertikalnim prostorom, h katerem je nameščena lestev. Pritličje s klopmi in z mizo je bivalni prostor podnevi in spalni prostor ponoči, ko se klopi uporabijo za ležišča. V zgornjih nadstropjih so skupna ležišča za dve do tri osebe, ki se ob večjem obisku lahko uporabijo kot dodaten bivalni prostor. Skupaj je v bivaku, ki v tlorisu meri dva krat tri metre, v višino pa štiri metre in pol, prostora za šest do osem ljudi. Okna so namenoma pokončna in postavljena v kotih, saj je tako iz vseh nadstropij omogočen pogled v najpomembnejše smeri gorske pokrajine. Posebnost je tudi, da se okna raztezajo čez več nadstropij in s tem poudarjajo notranjo vertikalno povezanost prostora.

Tako kot drugi bivaki tudi ta nima gretja. V njem so obiskovalcem na razpolago odeje, lahko pa se pogrejejo tudi ob prižgani sveči. »Ker je notranjost bivaka enoprostorska, se pozimi prostor hitro segreje že z oddajanjem telesne toplote. S prižgano svečo je temperaturo mogoče dvigniti še za dodatnih deset stopinj. Jasno pa je, da v bivaku temperatura pozimi ne more biti 22 stopinj, kolikor je normalna sobna temperatura. Zaradi vertikalne zasnove je najvišje nadstropje vedno precej toplejše od spodnjih nadstropij, saj se topel zrak dviga.«

Fasada je izdelana iz aluminijastih izolativnih panelov, ki zagotavljajo zaščito pred vetrom in preprečujejo toplotne izgube. Notranja koža bivaka je izdelana iz lesenih perforiranih plošč, ki omogočajo odvajanje telesne vlage in ustvarjajo vtis prijetne tople in suhe notranjosti. »Bivak je bil v celoti, od konstrukcije do interjerja, izdelan v dolini, nato pa s helikopterjem prepeljan na lokacijo. Ker je nosilnost vojaškega helikopterja cougar tri tone, je moral biti bivak čim lažji. Posebna pozornost je bila posvečena lahki zasnovi konstrukcije, ki je bila namesto iz jekla izdelana iz aluminijastih profilov.« Nazadnje je bivak kljub vsemu tehtal 2,3 tone. Na lokaciji je bil pritrjen v minimalen betonski temelj, velik dva krat tri metre, ki je sidran v matična skalna tla, tako da je bil poseg v av-

tohtona tla okrog bivaka minimalen. »Avtor nam s svojo svežo arhitekturo demonstrira, da sodobna tehnika z občutljivim naravnim okoljem ni nezdržljiva (...). V vsestransko kriznih časih nam izvirno obravnavanje arhitekturne teme človekovega 'pra-zavetišča' lahko pomeni tudi povabilo k ponovnemu premisleku, kako na sodoben, a preprost način živeti v harmoniji z naravo,« so zares izvrsten bivak pod Grintovcem pohvalili člani žirije za podelitev letšnjih Plečnikovih odličij.

Čeprav je Kajzelj zagovornik sodobne gorske arhitekture, nasprotuje pretirani pozidavi gora. Pravi, da imajo Avstrijci in Švicarji v svojih gorah precej manj gorskih postojank, kot jim imamo Slovenci. »Pod Triglavom so že tri gorske kočice, pa se razmišlja še o četrti. Meni se to zdi

pretirano. Gorske kočice so polne samo poleti, pozimi so večinoma prazne, jih je pa treba ves čas vzdrževati, kar ni poceni. Treba se je zavedati, da je večina gorskih koč po slovenskih gorah že tako dotrajana, da bi jih bilo treba temeljito obnoviti, denarja za to pa je premalo. Planinska zveza od države sicer dobi nekaj denarja za obnovo športnih objektov, a daleč premalo, da bi lahko s tem financirala kompletno sanacijo gorskih koč.« Zavzema se za to, da bi vse gorske postojanke obnavljali ob pomoči arhitektov in ne tako kot denimo dom na Komni, ki so ga obnovili brez arhitektov in povsem skazili kakovosten medvojni arhitekturni objekt. »Poglejte Švicarje. Za vsako kočico, ki jo obnovijo ali jo zgradijo na novo, razpišejo arhitekturni natečaj. Zgledujemo se!« ☉

IMATE TUDI VI NEUREJENO DELOVNO MESTO?

MzG

041 615 162

info@mzg.si

www.mzg.si

MI LAHKO TO UREDIMO!

Salon pohištva MZG | Jurčkova c. 233 | 1108 Ljubljana - Rudnik

ZELENO, KI TE LJUBIM ZELENO

Boris Matić

Parki v slovenski zavesti

Večja slovenska naselja, kot sta Ljubljana in Maribor, si naziv »mesto« v primerjavi z evropskimi prestolnicami težko privoščita. A kljub relativni majhnosti naših največjih populacijskih središč jih velikokrat označijo z izrazom »betonska džungla« ali pa se jim doda prilastek »zabetonirano«. Slovenci imamo več kot očitno radi naravo, smo pohodniki, kolesarimo, občudujemo jo in jo v mestih in mestnih središčih zelo pogrešamo. Tudi slovenski ideal bivanja se vedno nekako omeji na hišico v naravi oziroma na hišico z vrtom. Zato bi pričakovali, da bi Slovenci parke, ki nam jih naša mesta ponujajo, cenili in znali uporabljati. A realnost je drugačna.

BOLJ ZA OKRAS

Pri sprehajanju po mestnih parkih je opaziti, da je njihov glavni namen predvsem to, da s svojim zelenjem oplešajo mestni prostor. Stereotipni pogoji za park so izpolnjeni; trava je tu, drevesa prav tako, kakšna klop za posedanje oz. v večernih urah mladinsko popivanje tudi - in to je vse. O kakšnem programu pa ni govora.

Park tako deluje kot nekakšen mali presadek narave v mestno okolje. S tem načeloma ni nič narobe, a park je tako omejen na vlogo okrasa oz. tolažbe. Je nekaj, kar nas potolaži, dokler ne pridemo do »prave« narave. Kot da bi bil njegov namen, da razbije monotonost mesta, ne pa to,

da ponuja dodano vrednost. Park je namreč lahko veliko več.

PROGRAMIRANO POLJE

Sodobni mestni park ni več samo zaplata narave v grajenem prostoru, ampak je programirano polje. Ponuja veliko priložnosti za dogajanje. Njegov položaj v središču mesta ni hiba, ampak prednost. Veliko število okoliških mestnih dejavnosti in raznolik spekter ljudi, ki park obiskujejo, pomenijo velik potencial. Park namreč postane tisto, v kar ga spremenijo obiskovalci. Samo možnosti jim je treba ponuditi in prebivalci jih morajo izkoristiti. Najpomembnejše pri parka namreč ne bi smelo biti to, kako zelen je, ampak

kaj vse lahko v parku počnemo. Več aktivnosti omogoča, več obiskovalcev bo privabil in bolj kakovostno bo preživljanje prostega časa v njem. Poglejmo nekaj res najbolj preprostih in nazornih primerov, kaj vse bi lahko počeli na prostem v središču mesta, pa to ne zahteva velikih površin v igrišču ali velike investicije.

Pikniki. Za piknik bi potrebovali samo nekaj robustno sestavljenih, iz debelega železa zvarjenih žarov, prvitih v betonske temelje, ter mize, ki so sestavni del večine rekreacijskih območij na robu mesta. Zakaj bi se morali voziti z avtom na rob mesta, da bi imeli piknik, če to zlahka naredimo v mestnem parku?

Mize za namizni tenis. Med različnimi donacijami, ki jih od gradbenikov molzejo župani, bi se zlahka našlo nekaj kubičnih metrov betona za betonske pingpong mize. O tem, ali so lahko mrežice kovinske ali morajo biti prave, lahko razpravljamo. Strastni igralci zagovarjajo prave, kajti baje brez »neca« ni igre.

MESTNO OBČINO BI MORALO SKRBETI, KAKO MESTO NAREDITI ČIM BOLJ PRIJAZNO DO PREBIVALCEV IN KAKO PARKE OPREMITI TAKO, DA BO PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA V NJIH VSAJ TOLIKO, ČE NE BOLJ PRIVLAČNO KOT ODHOD NA VIKEND.

1. Park ob Šmartinski cesti v Ljubljani je bil urejen po odstranitvi barakarskega naselja vrtičkov leta 2008. Posej je omejen na vzpostavitev zelenega prostora, programsko pa je popolnoma prazen. To je posledica tudi majhnih razpoložljivih sredstev za začetno investicijo in velikih površin, ljudje pa jih tudi ne znajo ustvarjalno uporabljati.
2. Otroško igrišče v parku La Vilette v Parizu je zelo nenavadno. Če bi ga umestili kam v slovenski prostor, bi težko našli na odobravanje. A otroci se s tem ne obremenjujejo; mogoče je ravno zaradi svoje nenavadnosti igrišče toliko bolj zanimivo.
3. Nenavaden in izredno uspešen primer izboljšanja življenja meščanov je projekt Paris Plages, ki vsako leto bregove reke Sene preobrazijo v pravo peščeno plažo. Zaradi bližine obale morda ni smiselno razmišljati o podobnem projektu pri nas, bi pa lahko prevzeli način razmišljanja.

meroma majhno investicijo v opremo bi zlahka oblikovali vadbene prostore na prostem. Da je to možno, so pokazali v ljubljanskih Fužinah, kjer so tak prostor uredili pred kratkim. In tako dalje. Proge za kotalkanje ali rolanje. Nogomet. Tek na smučeh. Drsališče v zimskem času. Skatepark. Otroška igrišča. Poleg dejavnosti, ki zahtevajo večje ali manjše investicije v infrastrukturo, obstaja še drug spekter. Nešteto je aktivnosti, ki ne zahtevajo posebne infrastrukture, ampak samo dobro voljo in inovativnost obiskovalcev. Vse, od vadbe športov in meditacije na prostem pa do akrobatike in hoje po vrvi, ki zahteva samo dve primerno oddaljeni in močni drevesi.

NEZNANI NAMEN

Sodobni parki puščajo veliko prostora za interpretacijo. Oblikovane površine, ki niso ne popolnoma naravne ne popolnoma urbane, ki puščajo uporabnikom, da sami določijo njihov namen, s tem ko na njih izvajajo eno od zgoraj naštetih dejavnosti, ali pa nekaj popolnoma drugega. Zgleden primer takšnih parkov je park La Villette v 19. okrožju Pariza, urejen na nekdanjem industrijskem območju klavnin in veleprodajnih skladišč mesa. Park je oblikoval BERNARD TSCHUMI, francoski arhitekt, ki se je pri oblikovanju parka posvetoval tudi z znanim dekonstruktivističnim filozofom JACQUESOM DERRIDAJEM. Avtor je s sodelavci poskušal oblikovati prostor raziskovanja, aktivnosti in interakcije, namesto običajnega sproščanja in počitka. Park tako nima strogo programske definiranih območij,

Ampak tudi te lahko prinesejo obiskovalci s seboj. Prostori za neformalne prireditve. Različni delno oblikovani avditoriji na prostem, prireditvene in druge vadbene površine, ki omogočajo izvajalcem vadbo ali pa celo plačljivi nastop, popestrijo dnevno dogajanje v kateremkoli območju. Fitness na prostem. Zametek tega so trim steze iz časov prejšnje države, a tudi znanje o telesni vadbi je od takrat naredilo korak naprej. Z raz-

ampak je sestavljen kot preplet nedoločenih polj, ki ne temeljijo na zgodovinskih stereotipih. Kaj površine in objekti so ter čemu so namenjeni, je tako opredeljeno s početjem in obnašanjem obiskovalcev. Najbolj prepoznavne strukture v parku so rdeči okrasni paviljoni, ki so bili postavljeni kot skulpture. Da-

nes pa se spreminjajo v restavracije, bare in prireditvene prostore (njihovo namembnost so določili uporabniki). Tudi otroška igrišča niso taka, kot si jih stereotipno predstavljamo; namesto gugalnic in toboganov so tu velike napihnjene blazine, lesene valovite površine, kovinske pregradne stene ... kaj vsi te elementi so, z

igro določijo otroci. Na splošno je celoten park sestavljen iz prostorov, ki omogočajo, ne pa narekujejo. Dejavnost ni predpisana (»tukaj se lahko teče, tam se lahko sedi, po travi se ne sme hoditi«); prepuščena je obiskovalcem. Park tako ni scenarij dogajanja, je samo scena.

PROBLEM SKUPNOSTI

Glavna težava parkov, ki se zanašajo na kreativnost in pobudo uporabnikov, je, da zahtevajo občutek za skupnost. Da bi taki prostori živeli in delovali, morajo ljudje sprejeti skupen prostor kot svoj, domači prostor, se v njem počutiti udobno ter za ta prostor tudi vsaj malo skrbeti - vsaj toliko, da ga ne uničujejo.

A žal je slovenska meščanska miselnost primerna merilu slovenskih mest - je precej malomeščanska. Delitev na moje in skupno je še vedno zelo stroga. Javni prostor je vedno prostor v lasti vseh drugih in ne moj, zanj ne bom skrbel ali ga vzdrževal. Kar je moje, pa četudi samo v tisočinki deleža, je samo moje, in tega ne bo uporabljal nihče razen mene. Temeljni problem rabe parkov tako ni v mestnih oblasteh, ki ne želijo ali ne zmorejo investicije v javno urbano opremo; je predvsem v nas, uporabnikih parkov. Če želimo imeti boljše in lepše parke, lahko začnemo s tem, da jih uporabljamo. Da pozabimo na predsodke o tem, kaj park je in kaj se v njem lahko počne, in ga na novo oblikujemo sami.

ORGANSKA RAST

To je proces, ki se že pojavlja. Velik del tega procesa je organski in poteka sam po sebi. Številna društva borilnih veščin, joga, meditacije, tai čija in podobnih dejavnosti vadbo

4. Pregovorno konservativni Nemci uporabljajo svoje parke na nam skoraj nepredstavljiv način. Na poletni dan tudi manjši parkovni žepi v središču Berlina privabijo veliko število obiskovalcev, ki sedijo le par metrov oddaljeni drug od drugega in se v nedrčkah ali kopalkah nastavljujejo sončnim žarkom. Dogajanje bolj spominja na plažo kot na park.

vedno pogosteje organizirajo v parkih. Ljubljanski Tivoli je dobil kotiček s petimi ali šestimi drevesi, ki jih vsak dan redno zasedejo vrhovodci in na t. i. slacklinu vadijo ravnotežje.

Obstajajo pa tudi organizirane pobjude. V Ljubljani že od leta 2004 deluje skupina arhitektov z imenom Prostorož, ki se načrtno ukvarja z oživiljanjem javnega prostora. Njihov zadnji projekt je oživiljanje parka Tabor, ki so se ga lotile zelo intenzivno - z rednimi dnevnimi programi, delavnicami in aktivnostmi, ki so namenjene tako okoljskim prebivalcem kot naključnim obiskovalcem. Taka močna pobuda zainteresirane skupine ima veliko možnosti, da spremeni percepcijo parka v glavah prebivalcev, jim pokaže, kaj vse park lahko je, in tako spremeni tudi delovanje parka in ga oživi. Prostoroževke pravzaprav opravljajo delo četrtnih skupnosti in mestnih oblasti. Mestno občino bi moralo skrbeti, kako mesto narediti čim bolj prijazno do prebivalcev in kako parke opremiti tako, da bo preživljanje prostega časa v njih vsaj toliko, če ne bolj privlačno kot odhod na vikend. In četrtna skupnosti bi morale poleg gasilskih veselic in civilnih iniciativ proti novim gradnjam organizirati tudi aktivnosti, ki bi celoletno in trajnostno izboljšale življenje njihovih krajanov.

PARK JE VAŠ

Naslednji vikend, ko bo zunaj sonce in bo poletje dobilo polni zamah, ko boste razmišljali, kam pobegniti iz te zabetonirane džungle, se ozrite okoli sebe. Poglejte, koliko parkov je naokoli. Tam niso le za okras, ampak zato, da jih uporabite. Čeprav so v njih za zdaj samo klopi in trava, ne pomeni, da lahko v njih samo mirno sedite; lahko počnete marsikaj. Naj vas ne bo strah - organizirajte piknik, vadite jogo, igrajte nogomet ali pa se le ulezite na travo in se zatopite v knjigo. Morda pa je tudi čas, da obiščete predstavnike mestnih oblasti in zahtevate kaj več zase in za vse druge. Pa naj bo to pingpong miza, otroško igrišče ali prostor za piknike. ☺

ODKRIJTE RAZKOŠJE NARAVNE SVETLOBE.

So vaši bivalni ali poslovni prostori pretemni ali premalo osvetljeni?

Ponujamo vam učinkovito rešitev, ki jo poznajo že milijoni ljudi po svetu. S svojo inovativno tehnologijo vam le **Solatube® sistemi** ponujajo izvrstno naravno osvetlitev prostorov povsod tam, kjer klasična osvetlitev z vgradnjo oken tega ne omogoča.

Zato ugasnite luči in raje prižgite sonce!

 SOLATUBE®
Innovation in Daylighting.

tel.: 01/36 18 365

info@kerber.si • www.solatube.si

DOMANI
rešitve za namakanje

namakalni sistemi

za zelenice | sadjarstvo | vrtnarstvo

domani d.o.o.
t: 05 395 42 83
m: 041 773 673
9. septembra 181
Vrtojba, Šempeter pri Gorici
info@domani.si
www.domani.si

Stanovanjski sklad Republike Slovenije, javni sklad ponuja:

24 vrstnih hiš na lokaciji

Pivka - "Petelinjski hrib"

Do novega sodobnega naselja, v okrilju neokrnjene Pivške narave, je urejen dostop po Vilharjevi in Kettejevi cesti. Najbolj izrazita značilnost objektov, ki je vidna na prvi pogled, je njihova nepravilna členjena oblika z nevpadljivimi fasadnimi toni, ki poudarjajo značilnosti gradnje. Vsaka vrstna hiša je ograjena, vendar ne zaprta, ob njej pa so zelene površine in parkirni prostori. **Objekti so zelo primerni za mlade družine z otroki tudi zaradi bližine šolskih objektov.**

Glavna prednost naselja Petelinjski hrib je v tem, da je umeščeno v urbano in že urejeno širše središče Pivke, tako da je dostop do družbenih aktivnosti zelo hiter in ugoden.

Vsa razpisna dokumentacija in pregled prostih stanovanj se nahaja na spletni strani www.stanovanjskisklad-rs.si ali www.ssrs.si. **Poudarjamo, da sta nakup oziroma oddaja tržnih stanovanj v najem omogočena vsem zainteresiranim ponudnikom in ne le prioriteten skupinam prebivalstva.**

Za dodatne informacije o **prodaji stanovanj, načinu kreditiranja nakupa, oddaji tržnih stanovanj v najem ter možnostih vodenih ogledov stanovanj** smo vam v času uradnih ur na voljo na telefonski številki 01/47 10 500.

Veselimo se vašega povpraševanja!

Stanovanjski sklad Republike Slovenije, javni sklad

STANOVANJSKI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE

UREJANJE ODPRTEGA PROSTORA V URBANEM OKOLJU

V začetku 19. stoletja so nastale prve načrtovane javne urbane poteze, omenimo lahko v ljubljanskem Tivoliju urejeni Lattermanov kostanjev drevored in park Zvezda. Največji premik pri urejanju javnega odprtega prostora pa so prinesle ureditve, ki jih je zasnoval arhitekt Jože Plečnik. Njegovih je več kot trideset zasnov, med katerimi so pomembnejše iz obdobja urejanja praškega gradu z Rajskim vrtom, Jelenjim parkom, Vrtom na okopih, parkom na Bastilji, parkom Zvezda, s katerimi je začel svoje delovanje na tem področju arhitekturnega snovanja. V Ljubljani je pustil pomemben pečat z ureditvijo območja ob Ljubljanici s Trnovskim pristanom, Čevljarskim mostom, Tromostovjem, Tržnicami, Zapornicami in drugimi pomembnimi zasnovami, kot so Kongresni trg, Rimski zid, Zoisova cesta, prostor ob Gradaščici z mostom pred Trnovsko cerkvijo, park Zvezda, Jakopičevo sprehajališče, Vegova ulica, Šance, Spominski park Navje. Plečnik je z urejanjem odprtih javnih prostorov zaznamoval predvsem glavno mesto, manj je ustvarjal drugod. Zunaj Ljubljane lahko omenimo kranjsko Roženvensko stopnišče, ki je bilo končano leta 1955 in je njegovo zadnje večje delo med urbanimi potezami. Po drugi svetovni vojni je arhitekt Edvard Ravnikar z ureditvijo spominskih parkov Kampor na otoku Rabu in Grobišče talcev v Dragi pri Begunjah močno zaznamoval slovensko arhitekturo. Tudi drugi arhitekti so se ukvarjali z urejanjem odprtega prostora, med lepše primere sodita Promenada v Mestnem parku v Mariboru arhitektov Milana Miheliča in Ljuba Humka ter ureditev blejske promenade arhitekta Danila Fürsta.

V Ljubljani se je v zadnjih nekaj letih po obdobju mrtvila v urejanju javnega odprtega prostora zgodil velik premik. Predvsem, kar zadeva prostor ob Ljubljanici; ta je bil z gradnjo novih mostov spet oživiljen in reka je bila ponovno približana mestu. V širšem slovenskem prostoru lahko omenimo Maistrov trg v Ljubnem ob Savinji in Koščevo pot na Ljubljanskem barju, na naslednjih straneh pa predstavljamo uspešne rešitve iz zadnjih treh let. Trgi so iz tega izbora izzeti, ker jih bomo predstavili v eni od naslednjih prilog.

UREDITEV PROSTORA LJUBLJANICE

AVTORJI: ATELJE VOZLIČ, TRIJE ARHITEKTI, ATELIERARHITEKTI, DANS ARHITEKTI, BREDA BIZJAK IN DRUGI

Leta 1913 je dunajski arhitekt Alfred Keller izdelal načrte za obzidavo korita Ljubljanice v mestnem središču. Njegove ureditve je v dediščino dobil arhitekt Jože Plečnik, ki je Ljubljanico videl kot pomembno mestno os. Reko je želel čim bolj približati življenju v mestu. Trudil se je Kellerjeve ureditve na številne načine zmečkati z drevoredi, s spuščanjem ozelenjenih teras k vodi in z oblikovanjem ograj. Reko pa so mestu nedvomno približale njegove arhitekturno-urbanistične poteze s Čevljarskim mostom, Tromostovjem in Tržnico. Iskanje stika z vodo se je nadaljevalo tudi po Plečniku. Vendar se je zdelo, kot da so stare ureditve nedotakljive. V začetku devetdesetih let so v arhitekturnem Ateljeju Vozlič zasnovali ureditev Cankarjevega nabrežja in Dvornega trga. Leta 2004 pa je bil končno razpisan javni natečaj za ureditev prostora Ljubljanice in Gruberjevega prekopa. Poleg iskanja številnih dostopov do vode sta bili predmet natečaja tudi gradnja in prenova več mostov. Velik del natečajnih rešitev in drugih naročil je danes že realiziran. Dostop do vode v strogem mestnem središču, izveden po načrtih Ateljeja Vozlič, je radikalno vplival na utrip mestnega življenja. Prav tako na živahnije dogajanje v mestu vplivajo druge ureditve: promenada Breg, Krakovski nasip, Trnovski pristan, Špica, Petkovškovo nabrežje, Mesarski most, most Hradetskega, Žitni most, most čez Gruberjev prekop na Špici, skulptura Ivana Hribarja, prenova fontane na Novem trgu. Vse ureditve ob Ljubljanici in na njej pomenijo pozitivno spodbudo za dokončanje še vseh nedokončanih projektov in iskanje novih rešitev za približevanje reke ljudem.

KOSEŠKI BAJER, LJUBLJANA

AVTORJI: MIHA KAJZELJ, ROK ŽNIDARŠIČ,
ETBIN TAVČAR, IZTOK KAVČIČ

Nekdanja lokacija za izkopavanje gline na obrobju mesta se je v preteklosti večkrat spreminjala. Po opustitvi glinokopa so v nastalo jamo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja speljali bližnji potok Mostec, tako da je nastalo majhno jezero. To je bilo nekaj časa precej onesnaženo, zlasti zaradi bližnje tovarne Agrostroj, saj so v njej preizkušali svoje črpalke za namakalne naprave. V devetdesetih letih je ob jezeru zrasla elitna stanovanjska soseka, ki ima dodano vrednost prav zaradi neposredne bližine vode. Jezero in njegova okolica sta bila več let prepuščena naravnim procesom, dokler ni bil leta 2000 razpisan javni natečaj za krajinsko ureditev okolice. Zmagovalna rešitev je bila deležna nekaterih sprememb (niso bili zgrajeni klubski paviljon, pot na vodi in razgledni pomol, prav tako ni dovoljeno čolnarjenje). Danes je Koseški bajer oblikovan v sozvočju z naravo, obrežje jezera se ni spreminjalo, temveč je oblikovano tako, da človeka ustavi tam, kjer se lahko umiri v pogledih na okolico in obvodno krajino. Sprehajalna pot je speljana v ozadju. Vsi urbani elementi (klopi, ploščadi, obrežni otok, stopnice v brežini, dostopi) so oblikovani preprosto in iz naravnih materialov. Čas jim daje patino in tako se bodo kmalu še bolj spojili z naravo.

PARK ŠENTVID, LJUBLJANA

AVTORJI: MATEJ KUČINA, LUKA VIDIC, URBAN ŠVEGL,
TANJA MALJEVAC, META BOŽIČ, EVA PROSEN

Urbani park Šentvid je redka izjema v urejanju obavtocestnih prostorov, ki se po dosedanjih izkušnjah zdijo izgubljeni in neuporabni za prebivalce v bližnji okolici. Park Šentvid je park akcije, posvojili so ga predvsem skejterji, ki jih ne motita ne hrup ne slab zrak ob eni glavnih vpadnic v mesto. Glavna elementa sta kolesarska steza in pot za pešce, ki iz ravnine pri obeh vhidih v park preideta v klančino, s katero je določena dinamika samega prostora. Prostor pa ni razgiban le v vertikalni, pač pa tudi v horizontalni smeri. Sekvence ob poti določajo lomi betonskih zidov, ki ustvarjajo dinamične prostore za različne programe, od skejterskega parka, tribun, prostora za igro do klopi, zelenih površin. Te površine se nizajo pred pogledi obiskovalcev z različnimi hitrostmi – od počasnega peš dojemanja do hitrejšega s kolesom ali skejtom – in vedno znova odpirajo nova prostorska doživetja, to pa je glavna kakovost tega prostora. Park prevzema podobo cestne krajine tudi z uporabo prometne grafike, močnih opozorilnih barv, cestne urbane opreme in svetlobnih teles. K temu videzu pripomorejo grafiti, delo mlajše generacije uporabnikov, ki so park tako označili za svojega. Je pa škoda, da energije ne izživljajo le z grafiti in s športom, ampak tudi z vandalizmom, kar se kaže predvsem na lesenih delih parka.

WELLNESS CENTER ORHIDELIA, PODČETRTEK

KRAJINSKA ARHITEKTURA:
BRUTO/MATEJ KUČINA,
URBAN ŠVEGL, EVA PROSEN,
TANJA MALJEVAC

Novi Wellness Orhidelia, delo arhitekturnega biroja Enota, za katerega je bil to poleg hotela Sotelia in bazenskega objekta Termalia že tretji objekt v Termah Olimia, je nastal na zadnji prosti zeleni površini med hotelskimi in termalnimi objekti. Ker so se avtorji arhitekture in krajinske arhitekture zavedali pomembnosti odprte površine za celotne terme, so objekt wellnessa umestili pod zemljo. Kot razpoka v zemlji se pokaže na površju, večina objekta pa je spravljena pod zemljo in čez streho je speljan urbani park. Nova urbana površina, namenjena vsem obiskovalcem term, je sestavljena iz dveh tlakovanih manjših trgov na vsaki strani poteze, kjer se sreča s prometnimi žilami, ki napajajo naselje. Iz trgov je razgibana sprehajalna pot speljana prek klančin in stopnišč, s katerih se do odprtih zunanjih bazenov Orhidelie spuščajo lesene terase z ležalniki. Transparentna ograja nevsiljivo ločuje območje javne sprehajalne poti od zaprtega dela wellnessa, v katerega je dostop možen le iz glavnega vstopnega dela. Urbana poteza se z enotno vegetacijo ter izbiro materialov in opreme skladno povezuje z arhitekturnim jezikom novega kompleksa.

VESLAŠKI CENTER ZAKA, BLED

AVTORJI: SANDRA BANFI ŠKRBEČ, MIHA KAJZELJ,
IZTOK KAVČIČ IN IZTOK LEMAJIČ

Letos poleti bo na Bledu potekalo svetovno veslaško prvenstvo, zato je bilo preurejeno celotno območje Veslaškega parka v zalivih Male in Velike Zake. V Mali Zaki je ob veslaškem centru park urejen kot izmenjavajoče se površine zelenih in tlakovanih površin (metličeni beton, mačje glave, pesek), čez katere poteka sprehajalna pot okoli jezera. Dostop v park na tem območju je omogočen na petih mestih, dostop kolesarjem in rolkarjem pa onemogoča kovinska šikana. Območje Male Zake, v kateri je iztek veslaških prog, je urejeno kot plaža s prodniki, ob robu katere poteka objezerska promenada. Njen rob določa dolga lesena klop, ki zareže med prodnike in travnato površino v vertikalni in horizontalni smeri. Ta izjemna poteza je primer, kako je z minimalnim posegom dosežen maksimalni učinek, ki funkcionalno in likovno nadgradi izjemno naravo tega prostora. Zelenica je ob robovih proti cesti obdana z živo mejo, ki jo prekinjajo trije prehodi. V južnem delu zaliva je urejen naravni biotop z vodnim rastjem, v severnem delu pa novi pomol kot pristan za pletne. Blejska promenada se od tu nadaljuje pod prenovljenimi tribunami na drugi strani novega sodniškega stolpa proti Mali Zaki.